

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ ประการแรก เพื่อศึกษาความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยในการทำการศึกษา ผู้วิจัยจะศึกษาในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านท่าโป่ง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ และในการที่จะทำความเข้าใจถึงประเด็นในการศึกษาซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ให้ได้อย่างครบถ้วน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 3 ตอนดังนี้

- 4.1 การตั้งถิ่นฐานและบริบททั่วไปของชุมชน ประกอบด้วย
  - 4.1.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน
  - 4.1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์
  - 4.1.3 ลักษณะภูมิอากาศ
  - 4.1.4 การคมนาคมและสาธารณูปโภค
  - 4.1.5 ด้านการปกครอง
  - 4.1.6 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม
  - 4.1.7 ระบบเศรษฐกิจ
  - 4.1.8 ด้านสาธารณสุข
- 4.2 ความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน ประกอบด้วย
  - 4.2.1 จุดเริ่มต้นของปัญหา
  - 4.2.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน
  - 4.2.3 การแก้ไขปัญหาของชุมชน
  - 4.2.4 องค์ประกอบของความเข้มแข็ง
- 4.3 ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน ประกอบด้วย
  - 4.3.1 การรวมตัวกันของชุมชนในการแก้ไขปัญหา
  - 4.3.2 บทบาทผู้นำชุมชน
  - 4.3.3 จิตสำนึกของชุมชน

4.1 การตั้งถิ่นฐานและบริบททั่วไปของชุมชน

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

ชุมชนบ้านท่าโป่ง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนหนึ่งที่อยู่ในบริเวณหมู่บ้านหนองหาร หมู่ที่ 7 ซึ่งพื้นที่บริเวณดังกล่าวนี้แต่เดิมยังไม่มีชาวบ้านเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน และยังไม่มีการเข้ามาจับจองที่ดินในที่ทำกิน เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวแต่เดิมมีลักษณะเป็นป่าแพะ มีปริมาณน้ำไม่เพียงพอทำการเกษตร อีกทั้งระยะทางของพื้นที่ยังห่างไกลจากตัวอำเภอมาก

ในช่วงปี พ.ศ. 2470 ได้มีชาวบ้านหลายครอบครัวซึ่งเดิมอาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงบริเวณดังกล่าว ได้อพยพย้ายเข้ามาตั้งบ้านเรือนและได้ทำการแผ้วถางพื้นที่ เพื่อทำการเพาะปลูกพืชเล็กๆ น้อยๆ ในการอพยพครั้งนั้นผู้นำที่เข้ามาตั้งครอบครัวเป็นกลุ่มแรกๆ คือ กลุ่มของนายสิงห์ วงศ์หาร กลุ่มของนายชื่น สุทธาวาส และกลุ่มของนายปิ่น กองเงิน โดยกลุ่มของนายสิงห์ วงศ์หาร ได้เข้าไปจับจองพื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกของถนนสายเชียงใหม่ - พริ้ว ในขณะที่กลุ่มของนายชื่น สุทธาวาสและกลุ่มของนายปิ่น กองเงิน ได้เข้าไปจับจองพื้นที่ตั้งครอบครัวอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของถนนสายดังกล่าว ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวคนเฒ่าคนแก่เรียก พื้นที่บริเวณนั้นว่า หนองหาร จึงนำมาตั้งเป็นชื่อของหมู่บ้านคือ บ้านหนองหาร เช่นเดียวกับบริเวณที่นายสิงห์เข้าไปจับจองซึ่งมีชื่อเดิมเรียกว่า ท่าโป่ง และได้นำชื่อดังกล่าวมาตั้งเป็นชื่อชุมชนเป็นบ้านท่าโป่ง โดยในระยะแรกก็ได้รับความลำบากเป็นอย่างมาก เนื่องจากที่ดินที่เข้ามาแผ้วถางนั้นมีสภาพที่ไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ ปลูกได้แต่พืชตระกูลถั่วและหัวมันเท่านั้น แต่ชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวก็อดทนทำไร่ต่อไป ซึ่งในบางปีชาวบ้านบางคนก็จำเป็นที่จะต้องออกไปรับจ้างเป็นแรงงานในหมู่บ้านอื่นหรือเป็นคนงานในตัวเมืองบ้าง เพราะไม่มีทุนพอที่จะทำการเพาะปลูกในฤดูกาลถัดไป

ต่อมาช่วงปี พ.ศ. 2476 กรมชลประทานได้มีการจัดตั้งโครงการชลประทานแม่แฝก ซึ่งมีพื้นที่รับน้ำในอำเภอสันทรายเป็นจำนวน 7,000 ไร่ ในพื้นที่ที่มีการจัดตั้งโครงการฯ มีที่ดินที่เป็นที่ดินว่างเปล่าเป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่ได้มีการจัดสรรและทำประโยชน์อื่นใด ทางรัฐบาลในขณะนั้นก็ได้มีการออกพระราชกฤษฎีกากำหนดเป็นเขตหวงห้ามที่ดินขึ้นในท้องที่อำเภอสันทรายในปี พ.ศ. 2480 โดยให้มีการจัดตั้งสหกรณ์นิคมขึ้น เพื่อทำการจัดสรรที่ดินว่างเปล่าที่ไม่ได้ทำประโยชน์อื่นใด ในอำเภอสันทรายจำนวน 8,100 ไร่ ซึ่งได้มีหน่วยนิคมสหกรณ์สันทราย กรมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ แต่เดิมนั้นพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรนั้น ทางนิคมสหกรณ์สันทรายได้จัดสรรให้เฉพาะเกษตรกรที่จบจากวิทยาลัยเกษตรกรรมแม่โจ้ (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยแม่โจ้) เท่านั้น เนื่องจากทางสหกรณ์ฯ ได้มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้กลุ่ม

เกษตรกรดังกล่าวได้ใช้ความรู้ที่เรียนมาให้เกิดประโยชน์ในการที่จะทำการปรับปรุงสภาพพื้นที่ ซึ่งในขณะนั้นได้จัดสรรให้คนละประมาณ 30 ไร่ ในช่วงแรกของการจัดสรรที่ดิน ที่ดินเหล่านั้นยังไม่ได้มีโฉนดแสดงสิทธิ แต่ในปัจจุบันทางราชการได้เปลี่ยนให้เป็นโฉนดที่ดินหมดแล้ว

ประมาณในช่วงปลายปี พ.ศ. 2485 เมื่อโครงการชลประทานแม่แฝก โดยกรมชลประทานได้เริ่มที่จะเข้ามาสำรวจในพื้นที่ของบ้านหนองหารและบริเวณพื้นที่บ้านท่าโป่ง เพื่อที่จะก่อสร้างคลองชลประทาน เพื่อให้การได้รับน้ำเพื่อการเกษตรกรรมมีพื้นที่มากขึ้น ประกอบกับทางราชการก็ได้มีการจัดสรรที่ดินบริเวณใกล้เคียงให้กับทางอาจารย์หรือผู้ที่เป็นเกษตรกรที่มีคุณสมบัติตามที่ทางสหกรณ์การเกษตรฯ ได้กำหนดไว้ ซึ่งพ่อลุงทาล่าว่า บิดาของพ่อลุงก็คือ พ่ออยู่สิงห์หรือนายสิงห์ วงศ์หาร ที่เคยเข้าอยู่ในอาศัยเขตพื้นที่ดังกล่าว ก็ได้มารับจ้างอาจารย์จากวิทยาลัยเกษตรกรรมแม่โจ้ทำนาในที่ดินที่ทางสหกรณ์จัดสรรให้ ในตอนแรกพ่ออยู่สิงห์ก็มารับจ้างทำนาให้กับทางอาจารย์ แต่ต่อมาทางพ่ออยู่สิงห์ก็ขอเปลี่ยนเป็นขอเช่าที่ดินทำนาแทน โดยจะให้ข้าวบางส่วนที่ปลูกได้เป็นค่าเช่านา ซึ่งคนในชุมชนที่อาศัยอยู่ด้วยกันในขณะนั้นก็เห็นดีด้วย จึงได้ไปขอเช่าที่ดินทำนาแทนที่จะรับจ้างกับเจ้าของที่ดิน ซึ่งเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่แล้วก็จะอนุญาตให้เช่าที่ดินทำนาได้ เมื่อชลประทานได้จัดแบ่งพื้นที่และก่อสร้างคลองชลประทานผ่านเข้ามาในพื้นที่บ้านหนองหารมาสู่ชุมชนบ้านท่าโป่ง ก็ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินมีมากขึ้น สามารถปลูกข้าวได้ปริมาณเพิ่มมากขึ้น จากเดิมที่จะปลูกได้แต่พืชตระกูลถั่วหรือปลูกมันได้เท่านั้น ทำให้สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านท่าโป่งและบ้านหนองหารก็เริ่มดีขึ้นด้วย ด้วยจุดนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของการขยายตัวเป็นชุมชนของบ้านท่าโป่ง

เมื่อมีการชลประทานเข้ามาในพื้นที่ที่แต่เดิมเคยเป็นพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำ ทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับความช่วยเหลือด้านวิชาการที่ทางบุคลากรของทางวิทยาลัยเกษตรกรรมแม่โจ้ในขณะนั้นได้เข้ามาให้ความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีต่างๆ ในการเพาะปลูกให้กับชาวบ้านอย่างมาก ทำให้ชาวบ้านมีความรู้ทางการเพาะปลูกเพิ่มมากขึ้น โดยชุมชนบ้านหนองหาร ซึ่งมีพื้นที่ที่ได้รับจากประโยชน์จากโครงการชลประทานแม่แฝกมากกว่าพื้นที่ที่ชุมชนบ้านท่าโป่งได้รับประโยชน์ ทำให้ชาวบ้านที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียงที่มีที่ดินทำกินที่ขาดแคลนน้ำหรือไม่มีที่ดินทำกิน ได้อพยพย้ายเข้ามาตั้งหลักปักฐานบริเวณบ้านหนองหารซึ่งอยู่ต้นคลองชลประทานมากขึ้น เมื่อเทียบกับชุมชนบ้านท่าโป่งที่มีพื้นที่อยู่ทางปลายคลองชลประทานแล้ว ปรากฏว่ามีจำนวนชาวบ้านที่อพยพเข้ามาตั้งครอบครัวในพื้นที่บ้านท่าโป่งน้อยกว่า ทำให้ชุมชนบ้านท่าโป่งกลายเป็นกลุ่มบ้านหรือทางภาคเหนือจะเรียกว่า ปีกบ้านหรือห้อยมบ้าน ที่เล็กกว่าชุมชนบ้านหนองหาร ต่อมาเมื่อทางราชการได้จัดให้มีการขยายชุมชนที่มีจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนอยู่มากให้เป็นหมู่บ้าน ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ของอำเภอสันทรายได้เห็นว่าการขยาย

บ้านหนองหารหรือห้อยบ้านหนองหารมีจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนที่มากกว่าชุมชนบ้านท่าโป่ง จึงจัดให้ชุมชนบ้านท่าโป่งไปรวมกับชุมชนบ้านหนองหาร แล้วตั้งให้เป็นหมู่บ้านชื่อว่าบ้านหนองหาร หมู่ที่ 7 ตามการแบ่งของกระทรวงมหาดไทย ดังนั้นในบ้านหนองหาร หมู่ที่ 7 จึงมีชุมชนอยู่ด้วยกัน 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านหนองหาร และชุมชนบ้านท่าโป่ง

ในระยะแรกที่ทางราชการได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านหนองหาร ชาวบ้านของทั้งสองกลุ่มบ้านก็ได้ช่วยกันดูแลและบริหารหมู่บ้าน โดยการให้คนในชุมชนของตัวเองทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสลับกันไป ในช่วงแรกก็มี พ่อหลวงชื่น สุทธาวาส ได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในตอนนั้นก็คือ พ่ออุททา วงศ์หาร แทนพ่ออุยสิงห์ที่เสียชีวิตไป แล้วต่อมาก็มีการเปลี่ยนเวียนกันเป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่ในระยะหลังรุ่นของพ่ออุททา การสืบทอดตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้านก็มีลักษณะของการสืบทอดกันทางสายตระกูลกันมากขึ้น โดยพ่อหลวงนภา สุทธาวาส ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ซึ่งเป็นลูกของพ่อหลวงชื่น ก็สืบทอดตำแหน่งต่อจากผู้เป็นพ่อ เหตุที่ต้องมีการสืบทอดตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านกันตามสายตระกูล เพราะลูกๆ ของพ่อหลวงหรือผู้ใหญ่บ้านคนก่อนได้ปูพื้นเป็นแนวทางมาให้ ประกอบกับการที่เป็นลูกพ่อหลวง ทำให้ลูกๆ ได้เห็นถึงปัญหาของชาวบ้านเดียวกันและได้เคยร่วมกันช่วยเหลือกันมาก่อนตั้งแต่สมัยพ่อเคยเป็นพ่อหลวงมาแล้ว ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกที่ดีต่อครอบครัวดังกล่าว จึงได้รับการเลือกตั้งให้เป็นพ่อหลวงต่อมาจากรุ่นพ่อจนมาถึงรุ่นลูก

ในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงพ่อหลวงนั้น พ่ออุททาก็เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเพียงสมัยเดียว เนื่องจากต้องทุ่มเทเวลาไปกับการดูแลที่นา ประกอบกับในช่วงนั้นได้ทำการขยายพื้นที่ที่ดิน โดยการซื้อที่ดินเพิ่ม เพื่อทำการเพาะปลูกพืชหลายๆ ชนิดตามที่ทางเกษตรอำเภอเข้ามาให้ความรู้ ทำให้ไม่มีเวลาที่จะไปช่วยทำงานในตำแหน่งของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำเป็นที่จะต้องทิ้งช่วงในการช่วยเหลือชุมชนของตนไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง ประกอบกับยังหาคนที่พร้อมต่อการดูแลชุมชนอย่างเต็มที่ไม่ได้ เพราะทุกคนต้องเร่งทำมาหากิน คนที่มีที่ดินก็ต้องทำนา ทำสวน ทำไร่ ส่วนคนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองก็ต้องเช่าที่ดินคนอื่นทำนา ซึ่งก็ได้ผลตอบแทนน้อย เพราะต้องนำข้าวที่ได้บางส่วนไปเสียเป็นค่าเช่าที่ดิน ส่วนคนที่เหลือที่ไม่มีที่ดินทำกินและไม่อยากทำนาทำสวนก็มุ่งหน้าเข้าเมืองไปหางานทำ ส่วนใหญ่แล้วผู้ที่เข้าไปหางานทำในเมืองก็จะเป็นคนหนุ่มคนสาวของชุมชนเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยส่วนมากก็จะไปทำงานโรงงานที่นิคมอุตสาหกรรมลำพูน ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 60 กิโลเมตร จะกลับมาบ้านก็เฉพาะช่วงสุดสัปดาห์หรือวันหยุดเท่านั้น

4.1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ชุมชนบ้านท่าโป่งเป็นชุมชนขนาดกลาง จำนวน 44 ครัวเรือน มีพื้นที่อยู่ในเขตของบ้านหนองหาร หมู่ที่ 7 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองเชียงใหม่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตามทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1001 ประมาณ 20 กิโลเมตร โดยมีพื้นที่ติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านป่าบง หมู่ที่ 2
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 33
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลเหมืองแก้ว อำเภอแมริ่ม

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนบ้านท่าโป่งเป็นที่ราบเชิงเขา มีภูเขาทอดตัวเป็นแนวเหนือใต้อยู่ทางทิศตะวันออก ชาวบ้านเรียกว่า ม่อนคินสอ ด้วยพื้นที่ชุมชนบ้านท่าโป่งได้อยู่ในเขตของโครงการชลประทานแม่แฝก ทำให้มีคลองส่งน้ำชลประทานผ่านพื้นที่การเกษตรของชาวบ้านชุมชนบ้านท่าโป่ง ซึ่งคลองส่งน้ำของชลประทานได้สร้างเป็นแนวตัดผ่านบ้านท่าโป่งออกไปทางเขตอำเภอแมริ่ม เพื่อช่วยเหลือในเรื่องของน้ำสำหรับใช้ในภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ต่างๆ เช่นกัน ซึ่งในเขตของบ้านท่าโป่งมีจำนวนพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 400 ไร่ โดยมีพื้นที่ในการทำเกษตรกรรมประมาณ 100 ไร่ (บ้านหนองหาร หมู่ 7 มีพื้นที่ทั้งหมด 1,200 ไร่ และมีพื้นที่ที่ทำการเกษตรกรรมจำนวน 680 ไร่)

4.1.3 ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของชุมชนบ้านท่าโป่ง เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้กับภูเขาที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออก ส่วนทางทิศตะวันตกก็มีแม่น้ำปิงไหลผ่าน แม้จะมีปริมาณน้ำในแม่น้ำน้อยก็ตาม ลักษณะภูมิอากาศโดยรวมจะมีอุณหภูมิเฉลี่ยอยู่ที่ 29 – 33 องศาเซลเซียส ซึ่งอุณหภูมิสูงสุดจะอยู่ในช่วงประมาณเดือนพฤษภาคม ที่มีการบันทึกไว้อุณหภูมิสูงสุดจะอยู่ที่ 41.6 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดจะอยู่ในช่วงประมาณเดือนมกราคมคือ ประมาณ 8.3 องศาเซลเซียส ส่วนปริมาณน้ำฝนทั้งปีที่วัดได้ประมาณ 730 - 765 มิลลิเมตร

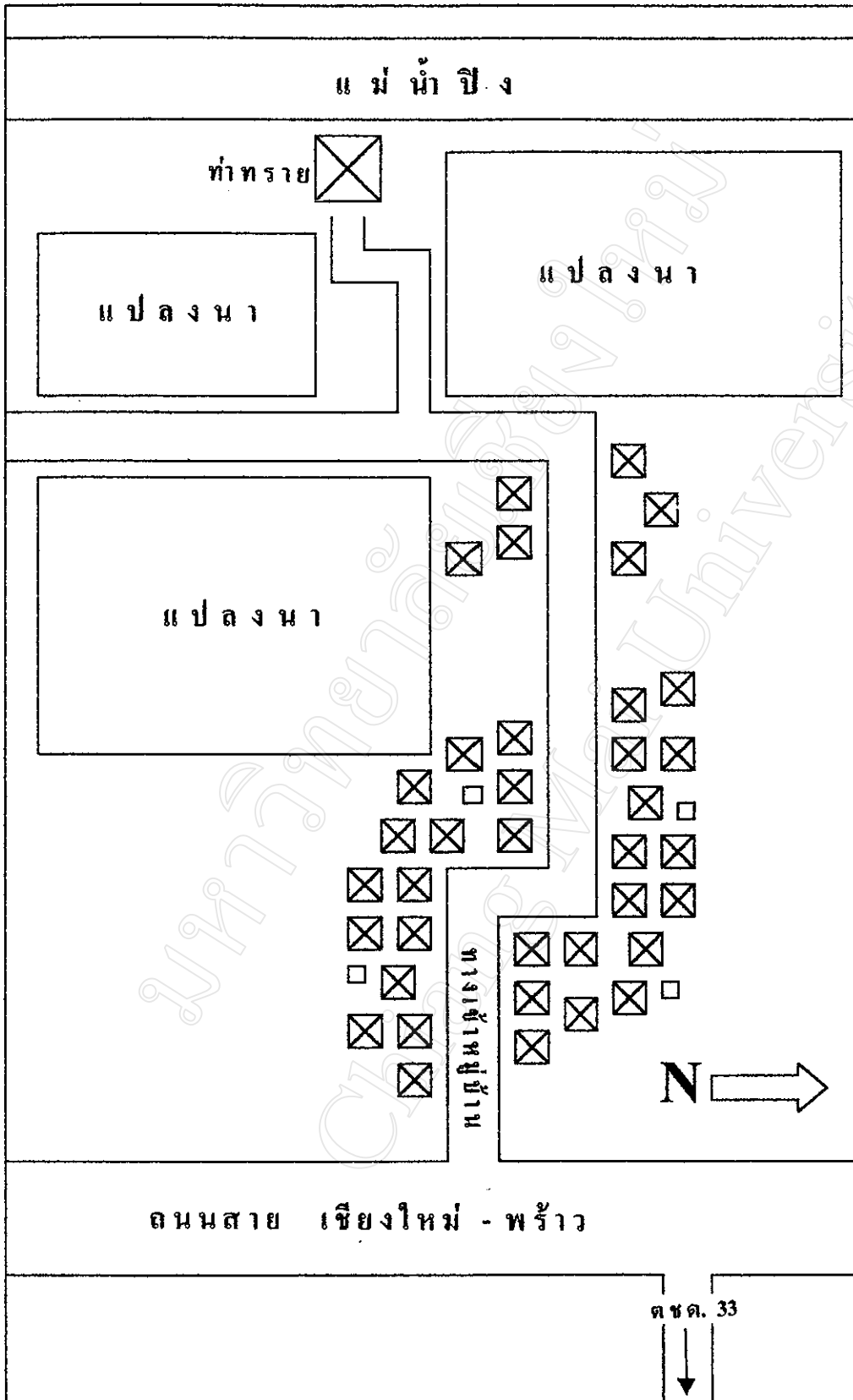
4.1.4 การคมนาคมและสาธารณูปโภค

ในอดีตเส้นทางคมนาคมที่จะผ่านไปยังชุมชนบ้านท่าโป่งนั้น ยังเป็นเส้นทางดินลูกรัง การเดินทางระหว่างหมู่บ้านแต่ก่อนนั้นต้องอาศัยการเดินทางเท้าเป็นหลัก จะทุนแรงก็จะใช้วัวเทียมเกวียนเป็นพาหนะในการเดินทาง หากจำเป็นที่จะต้องเดินทางในระยะทางไกลๆ ในสมัยต่อมาเมื่อมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา มีการผลักดันให้วิทยาลัยเกษตรกรรมแม่ใจให้เป็นมหาวิทยาลัย ทำให้มีการจัดงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่ทางด้านสาธารณูปโภคในเขตอำเภอสันทรายมากขึ้น ทางหลวงหมายเลข 11 เชียงใหม่ – พริ้ว ได้รับการขยายผิวการจราจรให้เป็นถนน 4 เลน จากตัวเมืองเชียงใหม่จนถึงบ้านแม่ใจ

สำหรับเส้นทางคมนาคมเข้าสู่ชุมชนบ้านท่าโป่ง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย มีอยู่ 2 เส้นทางดังนี้

1. ทางหลวงแผ่นดินเลขที่ 11 เชียงใหม่ – พริ้ว โดยมีระยะห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 20 กิโลเมตร ซึ่งทางเข้าบ้านท่าโป่งจะต้องผ่านมหาวิทยาลัยแม่ใจ ไปทางอำเภอพริ้วประมาณ 5 กิโลเมตร จะเห็นปากทางเข้าหมู่บ้านซ้ายมือ และมีถนนเข้าหมู่บ้านไปจนถึงท้ายบ้านมีระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ซึ่งเส้นทางสำหรับเข้าหมู่บ้านนั้น แต่เดิมนั้นเส้นทางสายนี้ ยังมีสภาพเป็นดินลูกรังตลอดสาย เพิ่งที่จะได้รับอนุมัติงบประมาณจากกรมโยธาธิการในการปรับปรุงเส้นทางให้เป็นถนนลาดยางแอสฟัลต์เมื่อประมาณ 6 - 7 ปีที่ผ่านมา ทำให้การสัญจรไปมาของชาวบ้านมีความสะดวกมากขึ้น แต่เนื่องด้วยความกว้างของถนนเพียง 3.50 เมตร การสัญจรของรถบรรทุกขนาดใหญ่จึงไม่ค่อยสะดวกเท่าที่ควร

2. เส้นทางเลียบบแม่น้ำปิง จากแยกถนนสายแม่ใจ – แม่ริม ไปทางแม่ริมประมาณ 3 กิโลเมตรก็จะมีถนนแยกขวามือ ที่จะเลียบบขนานไปกับแม่น้ำปิงย้อนขึ้นไปทางเหนือ โดยใช้เส้นทางนี้มุ่งขึ้นไปทางเหนือประมาณ 5 - 6 กิโลเมตร ก็จะมีป้ายบอกทางไปอำเภอสันทรายประมาณ 500 เมตร ก็จะเข้าเขตบ้านท่าโป่ง เนื่องจากพื้นที่ของบ้านท่าโป่ง จะอยู่ระหว่างช่วงรอยต่อของอำเภอสันทรายกับ ตำบลริมเหนือ อำเภอแม่ริม แต่เนื่องจากเส้นทางดังกล่าวเดิมเป็นถนนดังกล่าวมีสภาพเป็นลูกรัง เนื่องจากเป็นเส้นทางที่ใช้เชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านเท่านั้น ดังนั้นขนาดความกว้างของถนนจึงมีความกว้างประมาณ 3 เมตรเท่านั้น การสัญจรไปมายังไม่สะดวกเท่าที่ควร ต่อมาได้งบประมาณของทางอำเภอแม่ริมมาปรับปรุงให้เป็นถนนแอสฟัลต์แล้ว แต่ความกว้างของถนนก็ยังเท่าเดิม เนื่องจากได้มีการจำกัดความกว้างของถนนให้เป็นไปตามความสำคัญและคำนึงถึงการใช้ประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก ความกว้างของถนนจึงมีขนาดดังกล่าว

แผนภาพที่ 4.1 แสดงแผนที่ชุมชนบ้านท่าโป่ง

ส่วนด้านสาธารณูปโภคอื่นๆ นั้น ชุมชนบ้านท่าโป่งซึ่งอยู่ในเขตของบ้านหนองหาร ทำให้ได้รับการพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานตามไปด้วย ในส่วนของกรรมไฟฟ้าใช้นั้นมีจำนวน 40 ครั้วเรือนจากทั้งหมด 44 ครั้วเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 90 ของจำนวนครั้วเรือนทั้งหมด ส่วนน้ำสะอาดในการอุปโภคและบริโภคสำหรับครั้วเรือนนั้น จากการสำรวจแล้วทุกครั้วเรือนมีน้ำสะอาดเพียงพอต่อการอุปโภคและบริโภค

4.1.5 ด้านการปกครอง

ชุมชนบ้านท่าโป่ง เป็นชุมชนที่มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ. 2470 โดยคนที่อพยพเข้ามาส่วนใหญ่ก็จะอพยพมาจากหมู่บ้านป่าบงและหมู่บ้านป่าขาม ซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียง เมื่อมีการจัดตั้งโครงการชลประทานแม่แฝก มีการขยายพื้นที่ที่ได้รับน้ำเพื่อกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงเป็นจุดดึงดูดให้ชาวบ้านอพยพเข้ามาทำการเกษตรกรรมในพื้นที่ดังกล่าวมากขึ้น ในเขตชุมชนบ้านท่าโป่งก็เช่นเดียวกัน หากแต่พื้นที่ที่ดินในเขตนี้ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร เนื่องจากพื้นที่ห่างจากหัวคลองส่งน้ำของโครงการชลประทานแม่แฝกพอสมควรและถนนที่เข้าสู่หมู่บ้านก็ยังไม่ดี ทำให้คนในหมู่บ้านใกล้เคียงอพยพเข้าไปทำมาหากินในพื้นที่ที่ใกล้หัวคลองมากกว่า ซึ่งเมื่อรวมตัวกันมากขึ้นก็เกิดเป็นชุมชนบ้านหนองหารขึ้น ส่วนชุมชนบ้านท่าโป่งจะอยู่ห่างกันมาทางทิศตะวันตกประมาณ 1 กิโลเมตร

เมื่อทางกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้จัดให้มีการตั้งหมู่บ้านเพิ่มเมื่อชุมชนมีขนาดใหญ่ขึ้น ทางราชการจึงได้รวมครั้วเรือนทั้งหมดของชุมชนบ้านหนองหารและครั้วเรือนทั้งหมดของชุมชนบ้านท่าโป่งเข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้จำนวนครั้วเรือนที่เพียงพอต่อการขยายเป็นหมู่บ้าน แต่เนื่องด้วยจำนวนครั้วเรือนของชุมชนบ้านหนองหาร มีจำนวนมากกว่าชุมชนบ้านท่าโป่ง ดังนั้นจึงใช้ชื่อ บ้านหนองหาร หมู่ที่ 7 เป็นชื่อเรียกหมู่บ้านเป็นทางการ ดังนั้นชุมชนบ้านท่าโป่งจึงเป็นเพียงกลุ่มบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านหนองหาร หมู่ 7 เป็นชุมชนที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

4.1.6 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวชุมชนบ้านท่าโป่ง จะเป็นลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน โดยอาศัยหลักของผู้นำของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งจะเห็น ได้จากการที่ชุมชนต้องการพื้นที่ที่จะก่อสร้างเป็นที่เผาศพของชุมชน ซึ่งพื้นที่ที่กำหนดนั้นยังมีลักษณะเป็นป่าอยู่ ยังไม่ได้มีการปรับพื้นที่ ทางผู้นำชุมชนก็ได้ขอความร่วมมือจากชาวบ้านมาร่วมกันถางพื้นที่เพื่อเตรียมการก่อสร้างที่เผาศพของหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังได้พึ่งพากันในเรื่องของการเก็บเกี่ยวผลผลิตของแต่ละ

ครัวเรือน ซึ่งชุมชนบ้านท่าโป่งก็ยังมี การเอามือเอารักกันอยู่ ซึ่งเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน

ลักษณะอาชีพและวิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านท่าโป่ง อาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้านท่าโป่งเป็นเป็นเกษตรกรและรับจ้างทั่วไป โดยคนส่วนใหญ่ที่ไปทำอาชีพรับจ้างนั้น จะไปเป็นลูกจ้างของโรงงานอุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดลำพูน ซึ่งส่วนมากจะเป็นคนหนุ่มสาวของหมู่บ้าน เพราะการเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่นิคมอุตสาหกรรมจังหวัดลำพูนนั้นมีรายได้มากกว่าการรับจ้างในเขตชุมชนหรือในอำเภอ ประกอบกับการชักชวนของกลุ่มเพื่อนที่เรียนด้วยกันและเพื่อนที่อยู่หมู่บ้านเดียวกันในการไปทำงานโรงงานที่นิคมอุตสาหกรรมจังหวัดลำพูน ทำให้วัยแรงงานส่วนใหญ่ของชุมชนจะอยู่ในภาคอุตสาหกรรม และมีบางส่วนที่ยังช่วยเหลือครอบครัวในการทำเกษตรกรรมแต่ก็ไม่มากนัก

ส่วนอาชีพเกษตรกรรมของชุมชน ส่วนใหญ่ก็จะทำนาปลูกข้าว เนื่องจากเขตชุมชนบ้านท่าโป่งมีอาณาเขตติดต่อกับ ตำบลเหมืองแก้ว อำเภอแมริม ทำให้พื้นที่ที่ทำนาปลูกข้าวของชาวบ้านชุมชนบ้านท่าโป่งจะมีบางส่วนที่อยู่ในเขตของอำเภอแมริม นอกจากปลูกข้าวแล้วก็ยังมีการทำสวนลำไยและมะม่วงแซมไปด้วย บางครัวเรือนก็หันมาปลูกผัก เช่น กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก เพื่อที่จะส่งไปขายยังตลาดในเมือง โดยจะมีพ่อค้ามารับซื้อถึงสวน สำหรับชาวบ้านเห็นว่า เป็นข้อดีที่มีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่ เพราะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการนำผลผลิตที่ได้เข้าไปขายในเมือง และยังคงเสี่ยงในการหาตลาดรับซื้อ แต่มีข้อเสียคือ โคนพ่อค้าที่มารับซื้อผักกดราคามาก แต่ก็จำเป็นต้องขาย

ชาวบ้านชุมชนท่าโป่งนับถือศาสนาพุทธ แม้ว่าบริเวณพื้นที่ชุมชนท่าโป่งจะไม่มีวัด แต่ในวันพระคนในชุมชนส่วนใหญ่จะไปทำบุญที่วัดป่าบาง เนื่องจากวัดป่าบางอยู่ไม่ห่างจากที่ตั้งของชุมชนมากนัก ประกอบกับชาวบ้านที่เป็นคนเฒ่าคนแก่ซึ่งเคยอพยพย้ายถิ่นมาจากบ้านป่าบางมาก่อน และยังมีกลุ่มเครือญาติที่เคยติดต่อสัมพันธ์กันอยู่เสมอที่บ้านป่าบาง ทำให้ชาวบ้านท่าโป่งส่วนใหญ่มีความผูกพันและศรัทธากับวัดป่าบางมากกว่าวัดหนองหารซึ่งอยู่ใกล้เคียงกัน ดังนั้นเมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา ชาวบ้านก็จะรวมตัวกันไปทำบุญสวดมนต์ที่วัด แม้กระทั่งในวันพระคนเฒ่าคนแก่หรือกลุ่มศรัทธาวัดก็จะมานอนค้างที่วัดป่าบางเพื่อถือศีลและสวดมนต์ทำวัตรอยู่เสมอ

ส่วนความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนบ้านท่าโป่ง จะมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น เพราะปู่ย่าตายายของแต่ละครอบครัวเป็นผู้ที่อพยพเข้ามาเป็นกลุ่มแรกๆ ไม่ว่าจะเป็นตระกูลวงษ์หาร ตระกูลพรหมมา ตระกูลสุทธาวาส ส่งผลให้ลูกหลานในรุ่นต่อๆ กันมาสนิทสนมกันมาก ลักษณะการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่เป็นกลุ่มก็เป็นส่วนช่วยทำให้ความสนิทสนมมีมากขึ้น

สำหรับตระกูลสุทรวาสที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนห่างไกลกันกับตระกูลอื่นๆ แต่ก็ยังมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเสมอมา ซึ่งจะเห็นได้จากกรณีที่ทางชุมชนบ้านท่าโป่งนำโดยพ่อลุงทา วงศ์หาร เข้าไปให้ทางผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งในขณะนั้นคือ พ่อหลวงนภา สุทรวาส ซึ่งเป็นลูกของพ่อหลวงชื่น อดีตผู้ใหญ่บ้านคนก่อน ได้ช่วยประสานงานกับทางอำเภอให้มาดูแลซ่อมแซมถนนเข้าหมู่บ้านที่เกิดชำรุดเสียหาย ซึ่งในตอนนั้นทางผู้ใหญ่บ้านก็ได้ร่วมมือกับพ่อหลวงทา ไปประสานงานกับทางอำเภอและกรมโยธาธิการในการเข้าตรวจสอบและหาทางแก้ไข จนในที่สุดถนนก็ได้ถูกปรับปรุงเป็นถนนลาดยางในปัจจุบันชาวบ้านของทั้งสองชุมชนมักจะไม่ค่อยได้ทำกิจกรรมร่วมกันมากนัก อาจมาจากสภาพทางเศรษฐกิจในปัจจุบันของชุมชนทั้งสอง ทำให้มีลักษณะแบบต่างคนต่างอยู่ จะมาช่วยเหลือกันก็ต่อเมื่อมีเรื่องเดือดร้อน เพราะชุมชนทั้งสองต่างมีวิถีชีวิตที่ไม่เหมือนกัน ชาวบ้านบ้านหนองหารจะไปทำบุญที่วัดหนองหาร ส่วนชุมชนบ้านท่าโป่งก็จะไปทำบุญที่วัดป่าบัง สภาพพื้นที่ทำกินก็อยู่ห่างจากกันคนละฟาก การได้รับน้ำจากโครงการชลประทานแม่แฝกที่ไม่เท่ากัน นอกจากนั้นการพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภคหรือด้านความจำเป็นพื้นฐานของชุมชนก็จะเน้นไปพัฒนาทางชุมชนบ้านหนองหารมากกว่า เนื่องจากจำนวนครัวเรือนที่มีมากกว่า การจะจัดสร้างสิ่งใดของทางราชการก็มักที่จะดูจากจำนวนครัวเรือนที่จะได้รับผลประโยชน์จากสิ่งก่อสร้างนั้นๆ หากมีการจัดสร้างแล้วมีครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์ได้มีจำนวนน้อยก็จะไม่คุ้มกับงบประมาณได้ลงทุนไป เช่น ตู้โทรศัพท์สาธารณะ ก็จะมียู่ทางฝั่งบ้านหนองหาร แต่ก็มิได้หมายความว่า ชุมชนบ้านท่าโป่งจะไม่ได้รับการพัฒนา เพียงแต่จะได้ช้ากว่าชุมชนบ้านหนองหารเท่านั้น

จากการสอบถามความรู้สึกของชาวบ้านถึงประเด็นที่ทางชุมชนท่าโป่งมักจะได้รับการดูแลจากทางราชการที่ช้ากว่าชุมชนบ้านหนองหาร ทางชาวบ้านเองก็มิได้เกิดความน้อยใจ ตรงกันข้ามกลับมีความเข้าใจตามหลักการที่ต้องดูจากจำนวนครัวเรือนที่ได้รับผลประโยชน์มาก่อน แต่ทางชาวบ้านก็ขอให้มีความเป็นธรรมบ้าง เมื่อชุมชนอื่นได้แล้ว ทางชุมชนท่าโป่งก็ต้องการที่จะมีบ้างเช่นกัน ตัวอย่างเช่น โทรศัพท์บ้าน ในคอนแรกทีขอไปก็ใช้ระยะเวลาานาน แต่ในปัจจุบันก็มีโทรศัพท์บ้านขององค์การโทรศัพท์ใช้กันเป็นส่วนใหญ่แล้ว

ในส่วนของการขอแรงหรือเอามือเอาร่างกัน ส่วนใหญ่มักจะเป็นแรงงานภายในชุมชน โดยใช้การเลี้ยงข้าวปลาอาหารหลังจากทำงานเสร็จแล้วเป็นการตอบแทน หากในการทำงานมีความจำเป็นต้องยึดเยื่อออกไปหลายวัน อันเนื่องมาจากของที่เตรียมไว้ไม่พร้อมหรือด้วยเหตุอื่นใด เช่น รถไถเสีย คนที่จ้างเก็บลำไยไม่มาตามนัด หรือเนื่องงานมีมากจนไม่สามารถทำเสร็จได้ภายในวันเดียว ทางเจ้าของงานก็จะต้องเลี้ยงคนที่มาช่วยงานตามวันที่เสียไป เช่น ใช้เวลา 2 วันในการเก็บและคัดลำไย ก็ต้องเลี้ยงคนที่มาช่วยงานทั้งสองวัน และเมื่อคนที่มาช่วยงานบอกกล่าวขอให้ไปช่วยในที่สวนหรือที่นาของเขาบ้าง ทางคนที่เคยช่วยไว้ก็ต้องไปช่วยเขาเป็นการตอบแทนด้วย

หากไม่ไปช่วย คราวหน้าก็จะไม่มีใครไปช่วยอีก เพราะชาวบ้านจะบอกต่อๆ กันไปว่า เป็นคนไม่มีน้ำใจ สำหรับสังคมชาวบ้านแล้ว การไปช่วยเหลือกลับคืนเป็นสิ่งที่ชาวบ้านให้การยอมรับมากกว่า การเลี้ยงข้าวปลาอาหารอย่างเดียวถือว่าเป็นค่าตอบแทนขั้นพื้นฐานเท่านั้น

4.1.7 ระบบเศรษฐกิจ

ในปัจจุบันชุมชนบ้านท่าโป่งจัดได้ว่า เป็นชุมชนที่มีระบบเศรษฐกิจเป็นการผลิตแบบเกษตรกรรมกึ่งยังชีพ จากการสำรวจในเขตพื้นที่หมู่ที่ 7 บ้านหนองหาร ซึ่งรวมสำรวจชุมชนบ้านท่าโป่งด้วย พบว่าชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ย 59,000 บาท / ครัวเรือน / ปี (กรมการพัฒนารัฐวิสาหกิจกระทรวงมหาดไทย, 2541 และคณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน, 2543) โดยครัวเรือนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียว คือ อาชีพเกษตรกรรม มีจำนวน 140 ครัวเรือน ซึ่งข้าวเป็นพืชที่ชาวบ้านทำการเพาะปลูกมากที่สุด โดยจะทำนาปีละ 1 ครั้ง จากเดิมที่ทำนาไม่ได้เลย แต่หลังจากมีการชลประทานจากโครงการชลประทานแม่แฝก ทำให้ชาวบ้านสามารถทำนาได้ผลผลิตได้ตามสมควร ซึ่งส่วนมากผลผลิตข้าวเปลือกที่ได้จากที่ดินเฉลี่ยจะอยู่ที่ 650 – 670 กิโลกรัม โดยข้าวเปลือกที่ได้จากการทำนาส่วนใหญ่แล้วจะนำมาบริโภคภายในครัวเรือน เมื่อมีเหลือจึงจะนำออกขาย จากการให้ข้อมูลของผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนบ้านท่าโป่งในเรื่องระบบการผลิตของชุมชน พบว่า

1. ปัจจัยเรื่องที่ดิน พบว่า พื้นที่ครัวเรือนที่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง จำนวน 38 ครัวเรือน จาก 44 ครัวเรือน มีครัวเรือนที่มีที่ดินที่ไม่เพียงพอต้องเช่าที่ดินเพิ่มจำนวน 5 ครัวเรือน และครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตัวเองจำนวน 6 ครัวเรือน สำหรับบ้านท่าโป่งมีที่ดินสำหรับทำเกษตรกรรมประมาณ 100 ไร่ มีที่ดินสำหรับทำนาจำนวน 80 ไร่ ซึ่งเป็นที่ดินที่อยู่ในเขตอำเภอสันทราย แต่คนในบ้านท่าโป่งก็ยังมีที่ดินที่อยู่ในเขตอำเภอแมริมที่ใช้ทำการทำนาอีกประมาณ 20 ไร่ ส่วนอีก 20 ไร่ที่เหลือในเขตอำเภอสันทรายก็ปลูกผลไม้และผักคละกันไป แต่ที่ดินที่อยู่ในเขตอำเภอแมริมที่ใช้ประโยชน์ในการปลูกผลไม้และผัก มีจำนวนประมาณ 50 ไร่ ถ้าโยเป็นไม้ผลที่มีพื้นที่ปลูกมากที่สุด และเป็นพืชที่ทำรายได้ให้กับเกษตรกรมากที่สุด

ในการใช้ประโยชน์จากที่ดินของเกษตรกรบ้านท่าโป่งน้อยกว่าประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด เมื่อเทียบกับพื้นที่ทำการเกษตรกรรมของบ้านหนองหาร หมู่ 7 มีสาเหตุมาจากสภาพดินที่ไม่ค่อยสมบูรณ์ ปัญหาดินที่พบมากและเป็นปัญหาในการทำเกษตรกรรมก็คือ ปัญหาดินเค็ม แม้จะได้รับคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลและอาจารย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้ บางท่านในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่เมื่อแก้ไขไปได้สักระยะหนึ่ง ปัญหาดินเค็มก็กลับมาเป็นเหมือนเดิมอีก

2. ปัจจัยทางด้านแรงงาน ด้านการใช้แรงงานในการทำการเพาะปลูกของชุมชนบ้านท่าโป่งส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานภายในครัวเรือน เนื่องจากชุมชนท่าโป่งยังมีวิถีการผลิตแบบกึ่งยังชีพ และความสัมพันธ์ภายในชุมชนก็ยังเป็นแบบพึ่งพาอาศัยกัน ยังมีการเอามือเอารวันหรือขอแรงจากเพื่อนบ้านมาช่วยในการทำการเพาะปลูก เช่น ช่วงปักคานา ช่วงเกี่ยวข้าว หรือแม้แต่ในช่วงเก็บลำไย โดยสามารถแบ่งแรงงานในชุมชนได้ดังนี้

- แรงงานภายในครัวเรือน เป็นแรงงานที่ได้จากคนที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน รวมไปถึงญาติอยู่ในบริเวณเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็น พ่อ แม่ ลูก ญาติพี่น้องต่างๆ โดยทุกคนจะต้องมาร่วมกันในการทำการเพาะปลูกโดยที่ไม่ได้ค่าจ้างหรือค่าตอบแทน แต่จะได้รับผลตอบแทนที่อยู่ในรูปของผลิตผลที่ให้อยู่ในครัวเรือนหรือของใช้ที่ใช้อยู่ร่วมกันในครัวเรือน สำหรับแรงงานในครัวเรือน ผู้ชายจะเป็นแรงงานหลักของครัวเรือน ส่วนผู้หญิงจะมีบทบาทคอยช่วยเหลือและเป็นแรงงานเสริมในยามที่ครัวเรือนต้องการแรงงานใช้กำลัง

- แรงงานภายในชุมชน เป็นแรงงานที่ได้จากเพื่อนบ้านที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นที่รู้จักมักคุ้นกัน เมื่อช่วงใดครัวเรือนต้องการแรงงานจำนวนมากในการทำการผลิตให้เสร็จในระยะเวลาที่ต้องการ ก็จะไปขอแรงหรือในภาคเหนือเรียกว่า เอามือเอารวัน โดยเจ้าของที่ดินจะต้องตอบแทนครัวเรือนที่ส่งแรงงานมาช่วยครัวเรือนของตน ในการตอบแทนนี้อาจจะเป็นการเลี้ยงอาหารเมื่อเสร็จงานแล้ว หรือจะใช้แรงงานของครัวเรือนของตนเอง ไปช่วยเมื่อครัวเรือนที่เคยมาช่วยต้องการ

- แรงงานรับจ้าง เป็นแรงงานที่ส่วนใหญ่จะเป็นคนนอกชุมชน จะเป็นแรงงานมาเสริมหากจำนวนแรงงานของครัวเรือนและจำนวนแรงงานมาเอามือเอารวันไม่เพียงพอทางเจ้าของที่ดินก็จำเป็นต้องจ้างแรงงานจากนอกชุมชนมาช่วยให้เกิดความรวดเร็วมากขึ้น ค่าตอบแทนที่ให้กับแรงงานรับจ้างส่วนใหญ่จะจ่ายเป็นเงิน เฉลี่ยวันละ 100 บาท

3. ปัจจัยด้านแหล่งน้ำ พบว่า แม้ว่าสภาพพื้นที่ของชุมชนบ้านท่าโป่งจะอยู่ใกล้กับแม่น้ำปิง แต่ก็ยังอยู่ห่างไกลจากครัวเรือนและที่ดินที่มีการครอบครองอยู่ อีกทั้งปริมาณน้ำในแม่น้ำปิงในช่วงปีหลังๆ มานี้ได้ลดปริมาณลงเป็นอย่างมาก ทำให้การที่จะนำน้ำจากแม่น้ำปิงขึ้นมาใช้เป็นเรื่องที่ยากลำบากมากขึ้น โดยเฉพาะเส้นทางของแม่น้ำปิงอยู่ในเขตอำเภอแมริ่ม ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอแมริ่มก็จะถือสิทธิในการเข้าไปใช้น้ำจากแม่น้ำปิงในการทำเกษตรกรรม และพยายามคิดกันไม่ให้คนที่อยู่นอกเขตเข้ามาใช้น้ำ เนื่องจากปริมาณน้ำที่มีน้อยมาก จำเป็นที่คนในชุมชนบ้านท่าโป่งจะต้องขุดที่ดินเพื่อให้เป็นที่เก็บน้ำสำหรับใช้ในการเกษตรหรือใช้ในคร่าวจำเป็นจากการสอบถามมีประมาณ 4 ครัวเรือนที่มีการขุดพื้นที่สำหรับเป็นที่เก็บน้ำ ซึ่งจำนวนครัวเรือนที่

มีการขุดพื้นที่เป็นแหล่งเก็บน้ำมีจำนวนน้อยเป็นเพราะค่าใช้จ่ายในการขุดดินทำเป็นบ่อเก็บน้ำมีราคาสูงมาก ชาวบ้านยังไม่มีเงินพอที่จะขุด

แม้ในเรื่องน้ำสำหรับใช้ในการเกษตรจะมีขาดแคลนบ้างในช่วงฤดูแล้ง แต่สำหรับน้ำสะอาดที่ใช้สำหรับอุปโภคและบริโภคภายในครัวเรือนของชุมชนบ้านท่าโป่งมีเพียงพอทุกครัวเรือน เนื่องจากมีประปาหมู่บ้านจ่ายน้ำไปทั่วทั้งชุมชน จะมีปัญหาในเรื่องน้ำดื่มน้ำใช้ก็เพราะรถบรรทุกทรายที่เข้ามาแล่นผ่านชุมชนจะเป็นคันเหตุให้ท่อประปาแตกเสียหายประจำ ทำให้ต้องมีการซ่อมแซมท่อประปาที่แตกกันอยู่บ่อยๆ

4.1.8 ด้านสาธารณสุข

ชุมชนบ้านท่าโป่ง เป็นชุมชนที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของโรงพยาบาลสันทราย ซึ่งโรงพยาบาลอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 8 กิโลเมตร โดยในเขตหมู่บ้านหนองหารมีร้านขายของชำที่ขายยาจำนวน 3 ร้าน จากการสำรวจร้านค้าดังกล่าวไม่มีการขายยาชุด ยาอันตราย ต่างๆ หากเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยของชาวบ้านชุมชนบ้านท่าโป่ง ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะไปรักษาที่สถานพยาบาลของรัฐ มีบางส่วนของชาวบ้านที่ซื้อยากินเองแต่ก็เป็นเพียงอาการเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ เช่น ปวดหัว ตัวร้อน เป็นไข้ ซึ่งทางสาธารณสุขก็ได้จัดให้มีศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชนให้บริการในการให้คำปรึกษา และช่วยดูแลสุขภาพของคนในชุมชน รวมถึงการให้ความรู้ในเรื่องการรักษาสุขภาพเรื่องต่างๆ เช่น การป้องกันและทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายเพื่อไม่ให้เกิดไข้เลือดออก

4.2 ความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

ความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในที่นี่ หมายถึง การรวมพลังของชุมชน ทั้งรายบุคคลและองค์กรชุมชนในการรวมกันแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนที่เกิดจากการนำไปใช้จากบุคคลภายนอก โดยผ่านกระบวนการศึกษาปรากฏการณ์ และกำหนดกระบวนการแก้ไขปัญหาโดยชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอผลการศึกษาดังนี้

4.2.1 ปรากฏการณ์ของปัญหา

ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2535 ทางราชการได้เปิดให้มีการสัมปทานการอุดหนุนขึ้นในกลุ่มแม่น้ำปิงซึ่งได้มีบริษัทต่างๆ หลายบริษัทยื่นเสนอขอทำสัมปทานอุดหนุนในพื้นที่ดังกล่าวด้วยเหตุนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของการเข้ามาทำการอุดหนุนของกิจการท่าทราย โดยบริษัทที่ได้รับสัมปทานเข้ามาทำท่าทรายในพื้นที่ดังกล่าวมีจำนวน 2 ราย แต่เนื่องจากเขตที่ทำท่าทรายทำการอุด

ทรายจากแม่น้ำปิงขึ้นมานั้น อยู่ในเขตพื้นที่รอยต่อของ 2 อำเภอคือ อำเภอแมริม และอำเภอตันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในตัวของท่านทำทรายเองจะอยู่ในพื้นที่ของอำเภอแมริม แต่เส้นทางที่จะนำทรายออกไปสู่ภายนอกนั้น จำเป็นที่จะต้องใช้เส้นทางถนนผ่านชุมชนบ้านท่าโป่ง เพื่อออกไปสู่ถนนสายเชียงใหม่-พร้าว ซึ่งเป็นถนนใหญ่เชื่อมต่อกับหลายหมู่บ้านและอยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองไม่ไกลมากนัก

ในการทำธุรกิจคัดทราย จำเป็นที่จะต้องขนทรายออกไปให้ได้มากที่สุด เนื่องจากระยะเวลาที่ได้รับการสัมปทานจากราชการนั้นมีอยู่อย่างจำกัด ประกอบกับช่วงเวลาในการคัดทรายที่สะดวกนั้นจะอยู่ในช่วงฤดูร้อน ซึ่งเป็นช่วงที่แม่น้ำปิงมีปริมาณน้ำน้อย จะสามารถคัดทรายขึ้นมาได้ปริมาณมาก ดังนั้นเจ้าของกิจการคัดทรายจึงพยายามที่จะคัดทรายในช่วงเวลาดังกล่าวให้ได้มากที่สุด เพื่อให้คุ้มกับที่ลงทุนไปทั้งเครื่องจักรและเงินทุนที่ลงไป จำเป็นที่จะต้องเร่งคัดทรายและเร่งขนส่งทรายโดยใช้รถบรรทุกขนาดใหญ่ เพื่อช่วยในการขนย้ายทรายไปให้ได้ปริมาณมากที่สุด

เมื่อทำทรายเริ่มดำเนินการได้ประมาณ 2-3 เดือน ถนนเข้าหมู่บ้านที่จะผ่านไปยังท่าทรายก็มีรถบรรทุก 10 ล้อขนาดใหญ่แล่นผ่านตลอดเวลาในช่วงกลางวัน เหตุที่ท่านทำทรายเลือกที่จะใช้เส้นทางผ่านชุมชนท่าโป่งออกไปสู่ถนนใหญ่ก็เพราะเส้นทางดังกล่าวมีระยะทางห่างจากท่าทรายประมาณ 5 กิโลเมตรจากถนนใหญ่สายเชียงใหม่-พร้าว และมีความกว้างของถนนอยู่ในเกณฑ์ที่รถบรรทุกขนาดใหญ่สามารถผ่านไปได้อย่างสะดวก จะมีปัญหาที่เมื่อรถบรรทุกขนาดใหญ่จะสวนกันลำบาก แต่เมื่อเทียบกับถนนอีกสายที่มีเส้นทางเลียบแม่น้ำปิงไปออกถนนเส้นแม่ใจ-แมริม ซึ่งมีระยะทางประมาณ 5-6 กิโลเมตรในการออกสู่ถนนใหญ่ แต่ความกว้างของถนนที่เป็นถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ทำให้มีความกว้างเพียง 3.00 เมตรเท่านั้น รถบรรทุกทรายขนาดใหญ่ที่ทางท่าทรายจะนำมาใช้ขนทรายออกไปขายจะไม่สามารถสวนทางกันได้ ด้วยเหตุนี้เองที่ทางท่าทรายจึงจำเป็นต้องอาศัยเส้นทางผ่านชุมชนบ้านท่าโป่งในการผ่านออกไปสู่ถนนใหญ่ ทำให้ปริมาณรถที่แล่นผ่านเข้าออกชุมชนจึงมีปริมาณมาก

4.2.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน

เมื่อทำทรายได้ดำเนินการอย่างเต็มที่แล้ว มีการจัดส่งรถบรรทุกขนาดใหญ่เข้าไปเพื่อทำการขนทรายออกมาจากท่าให้ได้มากที่สุด ผลที่ตามมาก็คือ ถนนของชุมชนชำรุดเสียหาย ด้วยน้ำหนักของรถบรรทุกที่บรรทุกทรายเกินกว่าขีดความสามารถของถนนที่จะรับน้ำหนักได้ ประกอบกับการความถี่ของรถบรรทุกทรายที่ใช้เส้นทางดังกล่าวมีจำนวนมาก ทำให้สภาพถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ พื้นผิวถนนเสียหาย การสัญจรไปมาของชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนมาก ซึ่งจากการดำเนินงานของท่านทำทราย ทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) ผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรม จากการสอบถามและการสังเกตชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านชุมชนบ้านท่าโป่งจะเป็นวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน มีความเรียบง่าย สภาพบ้านเรือนที่ปลูกสร้างกันอยู่ก็เป็นแบบธรรมดา ลักษณะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ไม่กว้างขวางมากนัก เมื่อยามว่างจากงานเกษตรกรรมก็จะมีการจับกลุ่มคุยกันระหว่างคนในชุมชนในเรื่องต่างๆ ที่คนได้พบมา เหล่าผู้ชายก็จะพูดคุยกันในวงสนทนา หรือพูดคุยกันเวลาไปเยี่ยมเยียนที่บ้านของกันและกันบ้าง เช่นเดียวกับฝ่ายหญิงที่จะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ไปภายในชุมชน รวมทั้งเรื่องของครอบครัวของแต่ละคนในยามว่างงาน ซึ่งการพบปะพูดคุยกันก็จะคุยกันบริเวณหน้าบ้านของแต่ละคน และแม้แต่คนเฒ่าคนแก่ของชุมชนก็มักจะออกมานั่งตรงหน้าบ้านเพื่อทำกิจกรรมเล็กๆ น้อยๆ นอกจากนี้ยังได้เห็นและพูดคุยกับคนที่ผ่านไปมา เพื่อเป็นการแก้เหงาด้วยทางหนึ่ง ซึ่งเปิดโล่งตามหลักของบ้านแบบชนบทที่มีการเปิดหน้าบ้านให้โล่ง เพื่อให้มีการระบายอากาศที่ดี ภายในบ้านจะเย็นสบาย และยังเป็นส่วนที่เปิดรับการติดต่อจากคนในชุมชนด้วย

แต่เดิมนั้นการเปิดบ้านของชาวบ้านถือว่าเป็นการเข้าสังคมของชาวบ้านอย่างหนึ่ง หากบ้านใดปิดบ้านไม่ยอมให้ใครเข้าไปคุยด้วยหรือไม่ยอมเปิดบ้าน คนในชุมชนก็จะมองว่าคนบ้านนั้นเป็นพวกพิศปกติ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านในชุมชนก็มักจะเปิดหน้าบ้านไว้ หรือบางบ้านก็จะไม่มีประตูรั้วกันเลย เหมือนเป็นการเปิดรับสังคมภายนอกอย่างเปิดเผย เพราะการที่เปิดบ้านไว้คนที่มีธุระหรือจะมาเยี่ยมเยียนก็จะสามารถเข้าไปหาได้อย่างสะดวกใจ ลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ในวิถีชีวิตของชาวบ้านชนบทเท่านั้น เนื่องมาจากชาวบ้านตามชนบทนั้นมีความจริงใจ มีจิตใจที่ดีงาม ไม่คิดที่จะมุ่งร้ายกัน การเปิดหน้าบ้านของชาวบ้านไว้ ชาวบ้านก็ไม่กลัวของหายหรือจะมีคนมาขโมยของ เพราะพ่อลุงทาบอกว่า “ในชุมชนบ้านท่าโป่งไม่เคยมีขโมย ไม่เหมือนสังคมเมืองที่มีการดำเนินชีวิตอยู่บนความหวาดระแวง การแก่งแย่งชิงดีกัน การปลูกสร้างบ้านเรือนก็จะมีรั้วล้อมปิดทึบ สูงจนมิดหัว สำหรับพ่อลุงเองคิดว่า การอยู่ในบ้านแบบนั้นน่าจะเกิดความอึดอัด ถึงอยู่ได้ก็คงไม่สบายใจ” (สัมภาษณ์ นายทาบ วงศ์หาร , เมษายน-มิถุนายน 2543)

เมื่อทำทรายเริ่มที่จะเร่งให้มีการขนทรายออกไปยังภายนอกมากขึ้น ปริมาณและระยะเวลาที่รถแล่นผ่านก็เพิ่มมากขึ้น เดิมนั้นรถบรรทุกทรายที่จะวิ่งเข้าออกทำทราย จะวิ่งกันในช่วงกลางวัน (ประมาณ 08.00 - 17.00 น.) เท่านั้น ส่วนจำนวนเที่ยวที่วิ่งเข้าออกทำทราย เท่าที่ทางพ่อลุงทาบและชาวบ้านคนอื่นประมาณได้จะอยู่ที่วันละประมาณ 50 เที่ยวต่อวัน ไม่รวมรถบรรทุกขนาดเล็ก ทั้งรถบรรทุกหกล้อและรถกระบะที่เข้าไปซื้อทรายถึงทำทรายและขนทรายกลับไปเอง ดังนั้นเมื่อปริมาณรถที่วิ่งผ่านหมู่บ้านเป็นจำนวนมากเช่นนี้ ผลที่ตามมาก็คือ การฟุ้งกระจายของฝุ่นก็มีปริมาณมากขึ้นตามไปด้วย ในช่วงแรกๆ ชาวบ้านก็ยังพอจะทนได้ การแก้ไขในระยะแรกของชาวบ้านที่ทำได้แค่เพียงกวาดฝุ่นที่ฟุ้งเข้ามาในบ้านออกไปนอกบ้าน หรือบ้านใดที่อยู่ริมบ่อน้ำก็จะ

ตักน้ำขึ้นมาราดพื้นถนน เพื่อให้ฝุ่นที่ฟุ้งกระจายลดน้อยลง เนื่องจากในตอนนั้นถนนผ่านหมู่บ้านยังเป็นถนนลูกรัง ยังไม่ได้ปรับปรุงสภาพถนนให้เป็นถนนลาดยาง

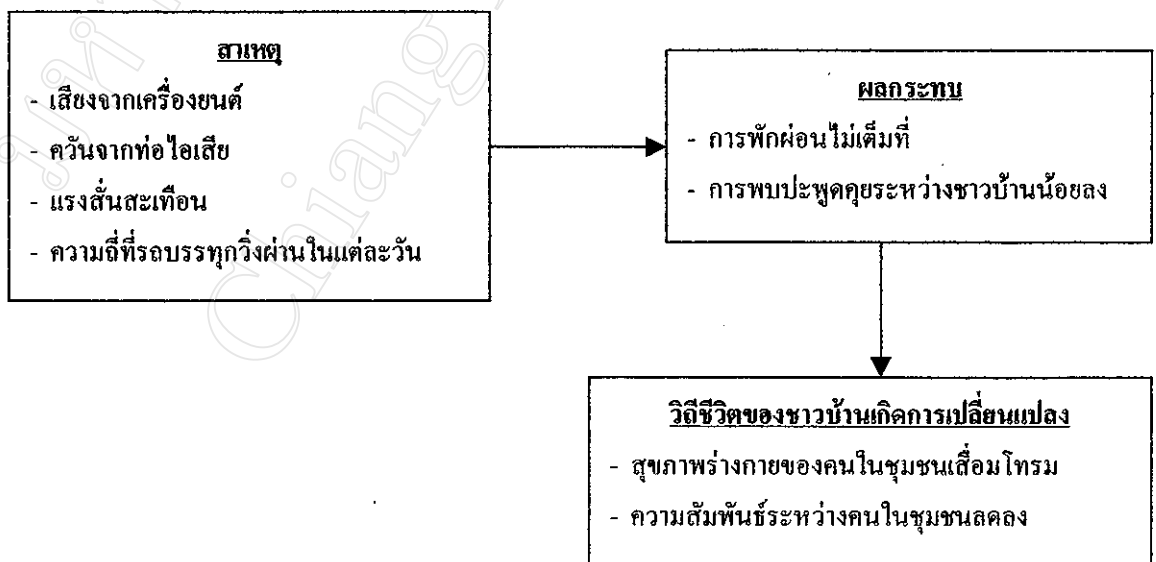
เมื่อปริมาณฝุ่นมีมากจนกวาดไม่ไหว ชาวบ้านบางคนก็เริ่มที่จะปิดประตูหน้าบ้านของตนเอง และบ้านของชาวบ้านคนใดที่ไม่มีประตูกั้นก็เริ่มที่จะสร้างเป็นประตูรั้วขึ้นมา ในเรื่องนี้ชาวบ้านเห็นว่าในแง่ของการป้องกันและบรรเทาปัญหาฝุ่นที่ฟุ้งจากรถบรรทุกทรายก็เป็นเรื่องที่เหมาะสมควรกระทำ แต่ในเรื่องของความเป็นชุมชน ชาวบ้านรู้สึกว่าจะห่างเหินกันมาก เพราะเมื่อก่อนหากจะไปมาหาสู่กัน เพียงมาตะโกนเรียกที่หน้าบ้านก็ทราบแล้วว่าอยู่หรือไม่อยู่ แล้วถ้าเจ้าของบ้านไม่อยู่ คนที่มาหา ก็จะถามคนบ้านข้างๆ ได้ เพราะบ้านข้างๆ จะต้องเห็นเวลาเพื่อนบ้านไปไหน บางครั้งก็จะสอบถามถึงฐานะของเพื่อนบ้านกัน แต่พอมีความจำเป็นที่จะต้องปิดบ้านเพื่อไม่ให้ฝุ่นเข้าบ้าน วิถีชีวิตแบบเดิมก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงใกล้เคียงกับวิถีชีวิตแบบเมืองมากขึ้น คนในชุมชนไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์กันเหมือนก่อน ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนน้อยลงตามความรู้สึกของชาวบ้าน จากที่เคยมีการสนทนากันแทบจะทุกวันก็เริ่มห่างๆ กันไป การตั้งวงสนทนาในตอนเย็นของกลุ่มผู้ชายในชุมชนก็จะแบ่งเป็นกลุ่ม เนื่องจากการพบปะกับผู้คนในชุมชนน้อยลง โอกาสที่จะมีการชักชวนชาวบ้านคนอื่นๆ มาสังสรรค์ก็น้อยลง ส่วนใหญ่แล้วก็จะชวนกันเฉพาะในกลุ่มที่บ้านอยู่ใกล้เคียงกัน หรือในบางโอกาสที่พบชาวบ้านคนอื่น ชาวบ้านก็มักชวนกันมาร่วมวงสนทนาด้วยกันเสมอ ในประเด็นนี้ชาวบ้านก็เห็นด้วยว่า โอกาสในการพบปะพูดคุยกันของชาวบ้านลดลง จากที่พูดคุยกันเวลาเดินผ่านหน้าบ้านตอนไปทำงานทำสวน ก็จะเหลือตอนพบกันในช่วงเข้าไปนาไปสวนของแต่ละคน หรือในตอนกลับเข้าบ้านหลังเสร็จธุระเรื่องนาเรื่องสวนแล้วเท่านั้น

หากมองผิวเผินเหมือนกับไม่มีผลกระทบอะไรมากนัก แต่ถ้ามองในแง่ของวิถีชีวิตชาวบ้านแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนได้ลดลงอย่างมาก เพราะการพบปะพูดคุยกันเป็นส่วนหนึ่งของการแลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้ของคนในชุมชน นอกจากนั้นยังเป็นการเสริมสร้างความสนิทสนมในหมู่ชาวบ้านด้วยกัน หากสิ่งต่างๆ เหล่านี้หมดไป ความเป็นชุมชนแบบชาวบ้านก็จะหมดไปด้วย สำหรับวิถีชีวิตที่แน่นอนแบบชาวบ้านนั้น เป็นการทำให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนดำเนินได้อย่างต่อเนื่องและราบรื่น เพราะในชุมชนเองจะมีการสะสมและถ่ายทอดความรู้ที่สามารถแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากวัฒนธรรมของชุมชนนั้นจะมีการผลิต การค้นคิดอันนำมาซึ่งความรู้ในด้านต่างๆ ไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงทางด้านการเกษตรแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นความรู้ที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้

แต่จากการที่รถบรรทุกทรายได้เพิ่มระยะเวลาในการวิ่งรถขนทรายจนถึง 20.00 น. ก็ส่งผลกระทบมากพออยู่แล้ว แต่ต่อมากลับวิ่งขนทรายเข้าออกหมู่บ้านกันตลอดทั้งคืน ทำให้ชาวบ้านที่พักผ่อนนอนหลับอยู่ในบ้านของคนเกิดความรำคาญ ในเรื่องเสียงเครื่องยนต์ของรถบรรทุกที่

ส่งเสียงดังตลอดทั้งคืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิถีชีวิตแบบชาวบ้านที่เข้านอนแต่หัวค่ำ เด็กเล็กๆ ที่ต้องไปโรงเรียนในตอนเช้ากลับนอนไม่หลับ หรือแม้แต่ผู้ใหญ่เองก็เดือดร้อนในปัญหาดังกล่าวเช่นกัน ไม่เพียงแต่เรื่องของเสียงเครื่องยนต์ของรถบรรทุกที่วิ่งเข้าออกเท่านั้น แรงสั่นสะเทือนที่รถบรรทุกวิ่งผ่านบ้านเรือนของชาวบ้านนั้นมีแรงสั่นสะเทือนมาก เพราะในช่วงกลางคืนเป็นช่วงที่ถนนในหมู่บ้านจะโล่ง รถบรรทุกจะใช้ความเร็วได้เต็มที่ ประกอบกับการวิ่งได้จำนวนเที่ยวมาก จำนวนเงินค่าตอบแทนที่คนขับรถจะได้รับก็มากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นคนขับรถบรรทุกหลายรายจึงขับรถด้วยความเร็ว ซึ่งชาวบ้านบางคนที่เคยไปพูดคุยกับคนขับรถบรรทุกบางคน ก็ได้รับคำตอบว่า ในหมู่บ้านคนขับรถบรรทุกเองก็ยังมีการแข่งขันกัน เพื่อให้ได้จำนวนเที่ยวที่วิ่งได้มากกว่าคนอื่น เกิดเป็นการพนันขันต่อในกลุ่มคนขับรถบรรทุกหลายรายด้วยกันเอง โดยจะวัดจากจำนวนเที่ยวที่ชนได้ในแต่ละวันเป็นเกณฑ์ ซึ่งความเร็วของรถบรรทุกที่วิ่งจะใช้อย่างเต็มที่ ประกอบกับระยะห่างระหว่างบ้านกับถนนมีระยะห่างไม่ถึง 10 เมตร ทำให้เกิดแรงสั่นสะเทือนกับบ้านที่อยู่ริมถนนเป็นอย่างมากแม้จะเป็นบ้านชั้นเดียวก็ตาม ชาวบ้านเล่าว่า บางคืนที่มีจำนวนรถบรรทุกวิ่งมากๆ เด็กเล็กๆ จะตกใจตื่นขึ้นมาร้องไห้กลางดึกด้วยความตกใจ เพราะแรงสะเทือนอยู่ในระดับที่ทำให้กระจกหน้าต่างสั่นจนเกิดเสียงได้ทีเดียว ส่งผลทำให้สุขภาพร่างกายของคนในชุมชนช่วงนั้นเกิดทรุดโทรมมาก เนื่องจากการพักผ่อนที่ไม่เพียงพอ นอกจากนั้นยังส่งผลต่อสภาพจิตใจก็ต้องแย่ไปตามๆ กันด้วยเหตุที่ต้องตกใจตื่นขึ้นมากลางดึกบ่อยๆ และเกิดการง่วงนอนในตอนกลางวัน

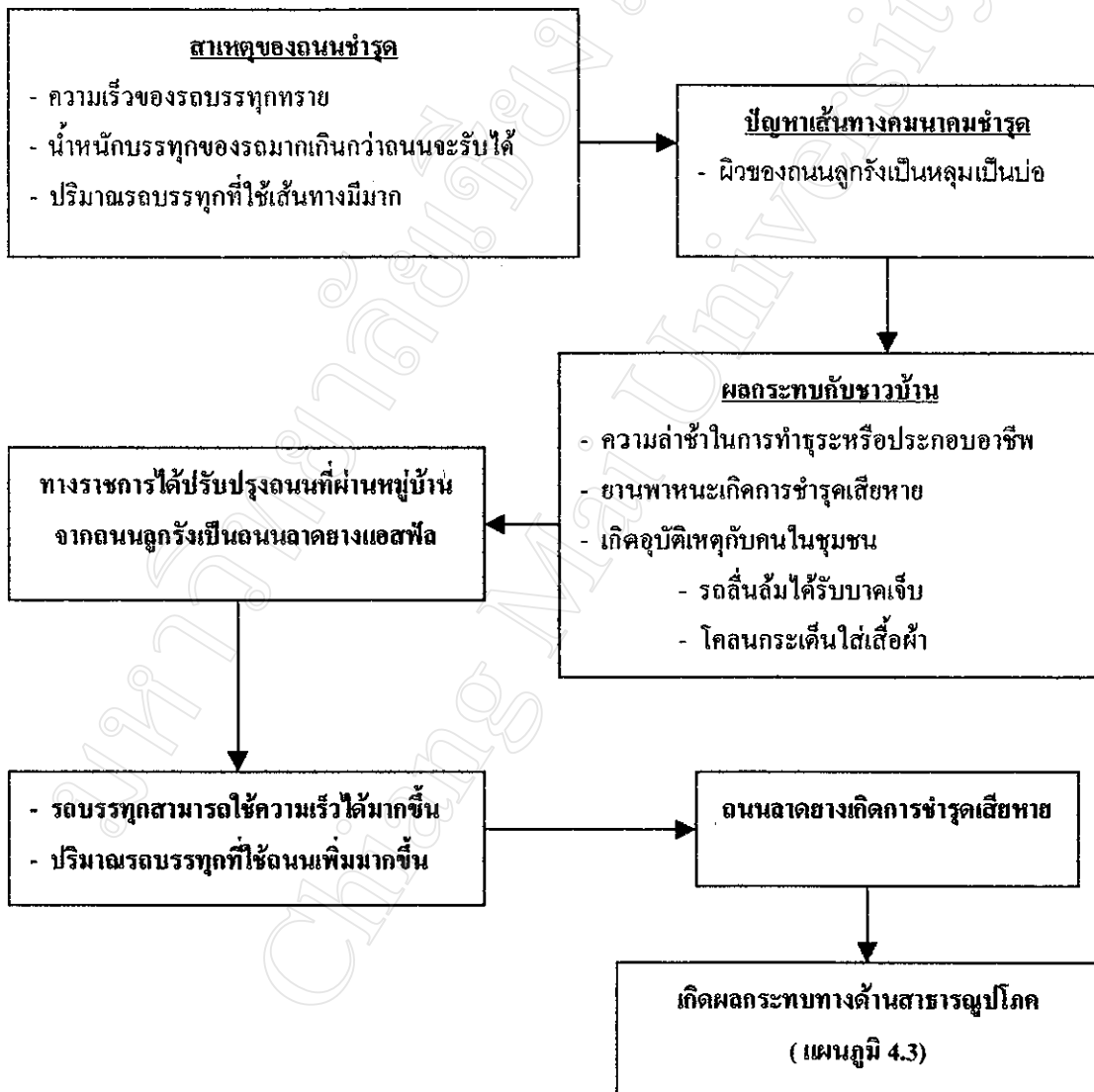
แผนภูมิที่ 4.1 แสดงผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

2) ผลกระทบด้านการคมนาคม จากการที่รถบรรทุกทรายวิ่งผ่านชุมชนเป็นจำนวนมาก นอกจากจะเกิดปัญหาในเรื่องฝุ่นละอองที่ฟุ้งกระจายไปทั่วแล้ว ปัญหาอีกประการที่รถบรรทุกทรายก่อไว้ก็คือ สภาพถนนที่ชำรุดเสียหาย เนื่องจากน้ำหนักของรถบรรทุกทรายที่รวมกับน้ำหนักทรายที่บรรทุกในแต่ละเที่ยววัน มีมากเกินกว่าที่ถนนลูกรังธรรมดาจะรับได้ จึงเกิดสภาพของผิวถนนขยุบเป็นหลุมเป็นบ่อ พ่อลูกทาบบอกว่า ยิ่งในช่วงหน้าฝนด้วยแล้ว หลุมบ่อที่อยู่บนถนนก็จะยิ่งขยุบลึกมากขึ้น การสัญจรไปมาของชาวบ้านในช่วงนั้น จะมีก็แต่รถจักรยานหรือที่มีฐานะปานกลางก็จะมีรถจักรยานยนต์ใช้ แต่กลับใช้ไม่ได้หรือเกิดความยากลำบากในการใช้ถนนหนทางไปนาไปสวนหรือไปทำธุระที่อื่น เนื่องมาจากถนนดินลูกรังที่มีน้ำเจิ่งนองด้วยฝนที่ตกลงมา ผสมกันเป็นดินเลนที่มีความลื่นมาก การขี่จักรยานหรือจักรยานยนต์ต้องใช้ความระมัดระวังอย่างมาก แต่ก็มีมากที่ต้องล้ม เพราะต้องขี่หลบหลุมที่มีทั้งโคลนเลนและน้ำดินลูกรัง และยังคงระวังลื่นด้วย สิ่งที่บ้านสงสารก็คือ เด็กนักเรียนที่จะต้องใช้เส้นทางดังกล่าวไปโรงเรียนในตอนเช้าและกลับบ้านในตอนเย็น บางครั้งตอนเช้าๆ ชาวบ้านก็จะเห็นเด็กนักเรียนขี่จักรยานล้มอยู่บ่อยๆ เสื้อผ้าชุดนักเรียนเลอะเทอะ ไปโรงเรียนไม่ได้ หรือแม้แต่ผู้ใหญ่เองบางครั้งที่มีความจำเป็นที่จะต้องไปติดต่อธุระนอกชุมชน ชี้ๆ ไปก็ล้มหรือไม่ก็รถบรรทุกวิ่งคิดดินเลนมากระเด็นโดนเสื้อผ้าบ้าง ทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับความเดือดร้อนมาก

ต่อมาเมื่อชาวบ้านได้ร้องเรียนต่อทางอำเภอและแจ้งให้ทางท่าทรายได้ทราบถึงปัญหาดังกล่าว ทางอำเภอก็ได้แจ้งกลับมาว่า ได้ประสานกับทางโยธาธิการจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะให้มีการปรับปรุงถนนให้ดีขึ้นกว่าเดิม ในกลุ่มชาวบ้านเองบอกว่า ทางท่าทรายจะบอกว่าจะช่วยเร่งให้มีการปรับปรุงถนนเข้าหมู่บ้านให้ดีกว่าเดิมด้วย ซึ่งทางกลุ่มชาวบ้านก็ไม่ทราบว่าทางท่าทรายเร่งขึ้นตอนต่างๆ ด้วยวิธีการใด แต่ก็ได้มีการโครงการปรับปรุงถนนในอีกประมาณ 2 เดือนถัดไป แม้ว่าจะมีการปรับปรุงถนนให้เป็นถนนลาดยางอย่างดีแล้ว แต่ความกว้างของถนนก็ยังเท่าเดิม เนื่องจากเป็นโครงการของกรมโยธาธิการซึ่งได้มีการกำหนดประเภทและความกว้างของถนนแต่ละประเภทไว้แล้ว นอกจากนั้นบริเวณริมถนนยังมีบ้านเรือนของชาวบ้านปลูกเรียงรายกันไป ทำให้การขยายถนนจะมีความยุ่งยากหากจะขยายถนน โดยการเวนคืนที่ดินที่เป็นที่ตั้งบ้านเรือนของชาวบ้าน ซึ่งไม่มีความจำเป็นในขณะนั้นเลย ทำให้ถนนที่ตัดผ่านชุมชนบ้านท่าโป่งไปยังเขตอำเภอแม่ริมจึงมีความกว้างเพียง 3.50 เมตรเหมือนเดิม

ปัญหาต่างๆ ที่ทุกฝ่ายคิดว่าจะหมดไปกลับไม่เป็นเช่นนั้น เนื่องจากรถที่บรรทุกทรายยังทำการบรรทุกทรายมีน้ำหนักเกินกว่าที่ถนนลาดยางจะสามารถรับน้ำหนักได้ จึงเกิดปัญหาแบบเดิมขึ้นคือ สภาพพื้นผิวถนนเริ่มเป็นหลุมเป็นบ่อ บางช่วงมีลักษณะนูนบ้าง บางช่วงก็ขยุบเป็นร่องบ้าง รวมกับความเร็วยานที่รถบรรทุกใช้วิ่งในหมู่บ้านถือว่า ใช้ความเร็วสูงสำหรับรถบรรทุกที่

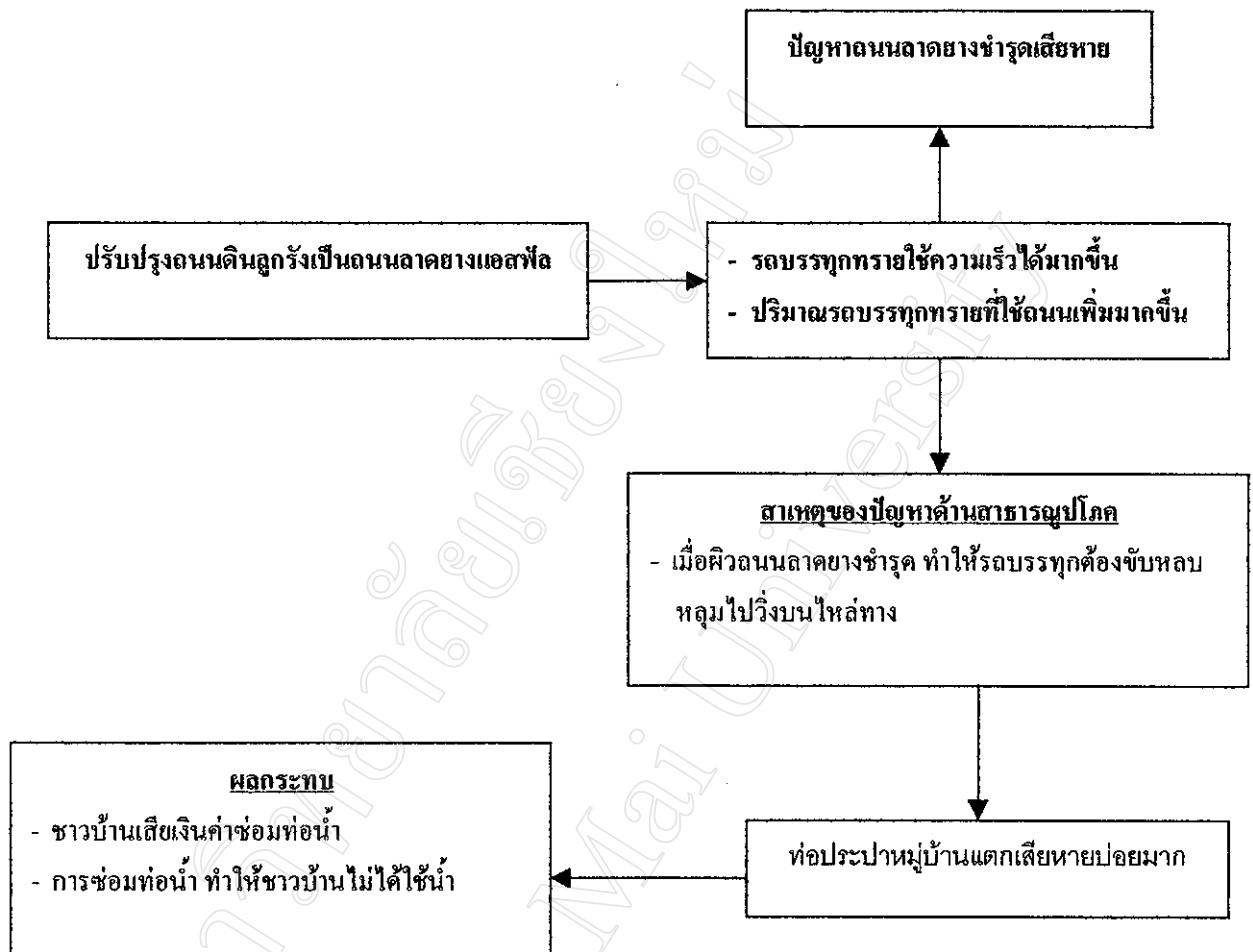
บรรทุกทรายน้ำหนักมากๆ จึงทำให้เกิดแรงสั่นสะเทือนส่งผลกระทบต่อพื้นผิวถนน จนในที่สุดบางส่วนของผิวถนนที่เป็นยางแอสฟัลท์ก็แตกหลุดออก สูดท้ายถนนก็เต็มไปด้วยหลุม มีทรายที่รถบรรทุกทำตกหล่นไว้อีก ปัญหาแบบเดิมๆก็กลับมาอีก

แผนภูมิที่ 4.2 แสดงผลกระทบทางด้านการคมนาคม

3) ผลกระทบด้านสาธารณสุขโลก หลักจากการปรับปรุงสภาพถนนจากดินลูกรังมาเป็นถนนลาดยางแอสฟัลต์ได้สักประมาณ 2-3 เดือน ถนนที่ลาดยางเริ่มเป็นหลุมเป็นบ่อมากขึ้น การชนทรายก็ยังเป็นไปในลักษณะเดิม ทั้งเรื่องของน้ำหนักบรรทุกและความเร็วของรถบรรทุก โดยเฉพาะในเรื่องของการใช้ถนนที่เกิดการชำรุดเสียหาย คนขับรถบรรทุกทรายก็เริ่มที่จะขับรถหลบหลุมบนถนน เพื่อไม่ให้รถตัวเองตกหลุมแล้วทรายที่บรรทุกมาจะตกหล่นระหว่างทาง การหลบหลุมของคนขับรถบรรทุกส่วนใหญ่ก็จะหลบลงไปวิ่งบนไหล่ทางที่ยังเป็นดินลูกรังกว้างประมาณครึ่งเมตร โดยในตอนแรกคนขับรถบรรทุกเองก็ไม่ทราบว่า การขับรถหลบหลุมแบบนี้จะเกิดผลกระทบต่อชาวบ้านอย่างไร ในที่สุดก็เกิดปัญหาขึ้นเมื่อท่อน้ำประปาหมู่บ้านที่มีการจ่ายน้ำเข้ามาสู่ชุมชนจากทางฝั่งบ้านหนองหารเกิดแตกขึ้นมา อันเนื่องมาจากการกดทับของรถบรรทุกที่วิ่งบนไหล่ทางมากๆ ท่อประปาของชุมชนจะมีการวางท่อบนไหล่ทางของถนนขนานไปกับถนน โดยจะมีการฝังท่อน้ำไว้ลึกประมาณ 30-50 เซนติเมตร ซึ่งชาวบ้านเห็นว่าเป็นความลึกที่เหมาะสมดีแล้ว แต่ที่เกิดปัญหาเพราะน้ำหนักของรถที่บรรทุกทรายมากกดทับบริเวณที่เป็นแนววางท่อน้ำประปาหมู่บ้าน ท่อส่งน้ำซึ่งเป็นท่อพลาสติกแบบพีวีซีจึงไม่สามารถทนต่อแรงกดของรถบรรทุกได้ จึงเกิดปริแตก ทำให้ชาวบ้านที่อยู่บริเวณนั้นได้รับความเดือดร้อนจากการที่ไม่มีน้ำใช้ ในช่วงแรกๆ ชาวบ้านก็หาสาเหตุที่แท้จริงไม่ได้ ชาวบ้านสรุปว่าเป็นเพราะท่อน้ำเก่าเกินไป หรือในตอนวางท่อครั้งแรกขาดความระมัดระวัง เกิดเป็นรอยแตกอยู่ก่อนแล้ว

ในการซ่อมแซมท่อน้ำประปาที่แตกเสียหายชาวบ้านเป็นผู้ซ่อมแซมเอง ค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมก็ถือหลักว่า ท่อน้ำแตกที่หน้าบ้านใคร บ้านหลังที่ใช้ น้ำต่อจากนั้นไปก็ต้องเฉลี่ยออกค่าใช้จ่าย แต่เมื่อมีการซ่อมแซมบ่อยครั้ง ชาวบ้านก็เริ่มมีการพูดคุยซักถามกันมากขึ้น เนื่องมาจากการซ่อมแซมท่อน้ำประปาในแต่ละครั้ง นอกจากจะเสียค่าใช้จ่ายมากจากอุปกรณ์ในการซ่อมแซมแล้วยังต้องเสียค่าจ้างในการจ้างช่างมาซ่อม ชาวบ้านที่เคยซ่อมท่ออยู่ประจำก็บ่นเมื่อเพราะท่อแตกหรือรั่วบ่อยมาก ประมาณเดือนละครั้ง ชาวบ้านก็เริ่มที่จะสงสัยและต้องการทราบสาเหตุที่แท้จริงของท่อน้ำที่แตกหรือรั่วอยู่ประจำ จนได้มีการสังเกตถึงจุดที่มีการแตกเสียหายมักจะเป็นจุดที่รถบรรทุกมักวิ่งลงไปหลบหลุมบนถนนอยู่เสมอ แม้ว่าทางชาวบ้านจะขอร้องกับคนขับรถบรรทุกให้ลดความเร็วและพยายามอย่าไปทับแนวท่อน้ำ รวมไปถึงการไปแจ้งให้ทางท่าทรายได้ทราบถึงปัญหาและขอความร่วมมือ แต่ก็ยังเป็นเพียงทางแก้ไขที่ใช้ได้ในระยะหนึ่งเท่านั้น เพราะเมื่อนานๆ ไปรถบรรทุกก็จะมาวิ่งหลบหลุมบนแนววางท่อเหมือนเดิม ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนจากเหตุการณ์ดังกล่าวมาก

แผนภูมิที่ 4.3 แสดงผลกระทบทางด้านสาธารณสุขโลก

4.2.3 การแก้ไขปัญหาของชุมชน

ชุมชนได้ร่วมมือกันในการดำเนินการแก้ไขปัญหาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) ช่วงระดมสมอง
- 2) ช่วงระดมกำลัง
- 3) ช่วงการประนีประนอม

1) ช่วงระดมสมอง เป็นช่วงแรกของการเคลื่อนไหวของชุมชนทำไปง โดยเริ่มที่ชาวบ้านจะมีการจับกลุ่มพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ของชุมชนมากขึ้น ภายในกลุ่มชาวบ้านเอง

ก็มีการปรึกษากันเพื่อที่จะหาทางแก้ไขปัญหาของชุมชน จนในที่สุดก็มีคนเริ่มที่จะเอาปัญหาต่างๆ ไปปรึกษากับพ่อลุงตา เนื่องจากว่าพ่อลุงตาเป็นผู้อาวุโสของชุมชน เป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ นอกจากนั้นความที่พ่อลุงเคยเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาก่อน จึงทำให้คนในชุมชนมีความเชื่อถือในตัวพ่อลุงตาว่า จะสามารถหาทางแก้ไขปัญหาของชุมชนได้

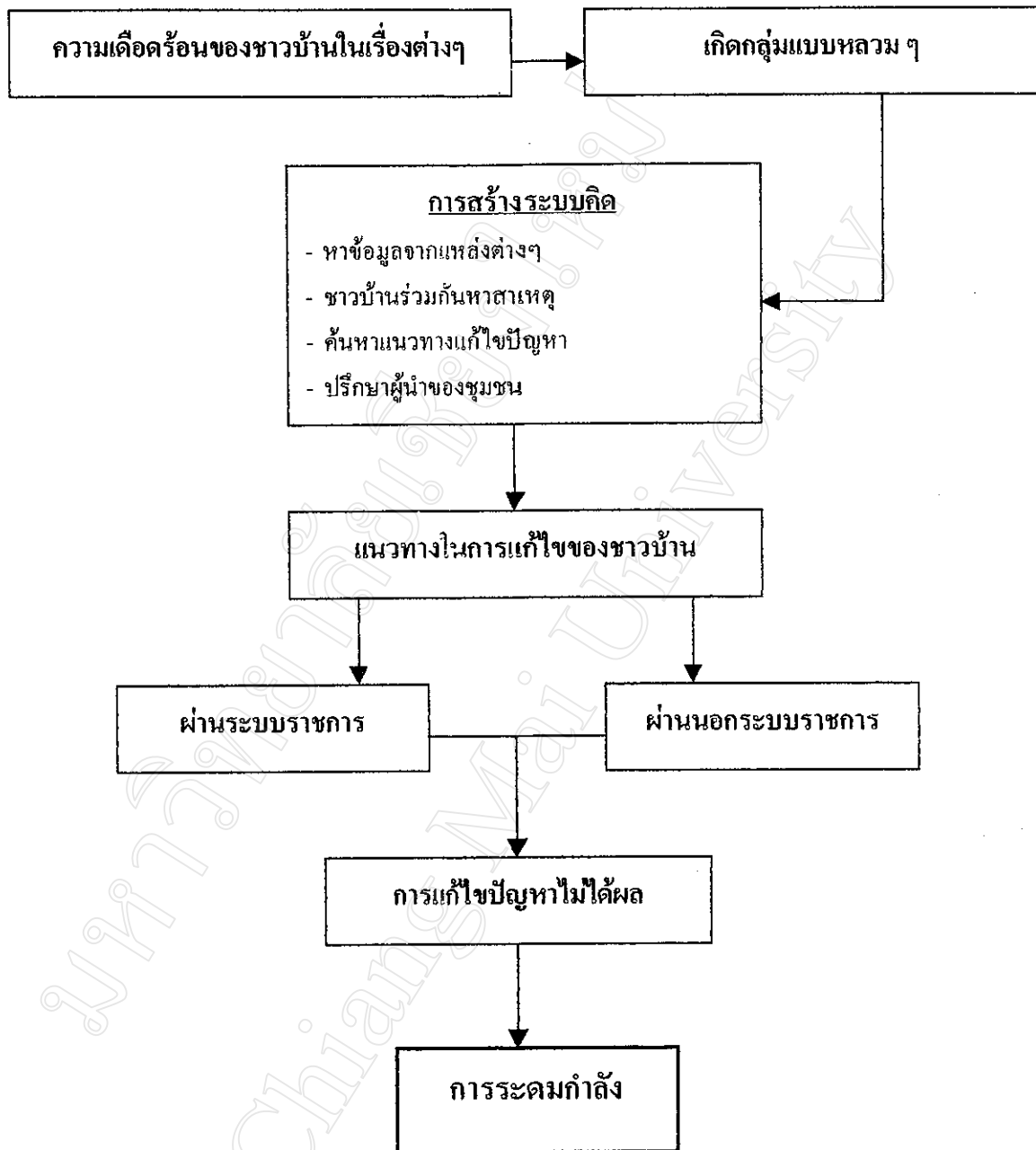
เมื่อชาวบ้านหลายคนเข้ามาคุยกับพ่อลุงตา ซึ่งการพูดคุยส่วนใหญ่ก็จะเป็นที่บ้านของพ่อลุง และจะพูดคุยกันในเฉพาะกลุ่มผู้ชายด้วยกันก่อน โดยในการให้คำปรึกษาของพ่อลุงตานี้ ในตอนแรกพ่อลุงก็ขอให้ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนมาบอกพ่อลุงว่า มีเรื่องอะไรบ้างที่ได้รับความเดือดร้อน ซึ่งก็มีการรวบรวมเรื่องที่เดือดร้อนกันมา โดยพ่อลุงตาอาสาที่จะไปแจ้งให้ทางพ่อหลวงให้ เพื่อที่จะให้ทางพ่อหลวงไปประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหานั้น ไม่ว่าจะเป็นทางอำเภอ โยธาธิการจังหวัด รวมไปถึงไปประสานงานกับทางท่าทรายด้วย พ่อลุงตาบอกว่า พ่อลุงเคยเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาก่อน ทราบดีว่าการดำเนินการของทางภาครัฐ มีขั้นตอนต่างๆ มากมาย แม้ว่าเราจะดำเนินการอย่างถูกต้องตามขั้นตอนหรือกระบวนการของทางราชการ จึงทำให้เกิดความล่าช้าแก้ไขไม่ทันการณ์ แต่พ่อลุงบอกว่า ก็จำเป็นต้องทำ เพราะหากเราไม่ทำตามขั้นตอน ภาครัฐก็ไม่อยู่ฝ่ายเราและจะไม่ช่วยชุมชนในการแก้ไขปัญหานี้

ในการไปติดต่อประสานงานกับทางราชการนั้น ขั้นตอนแรกที่จะต้องไปประสานงานกับทางพ่อหลวง เพื่อให้ทางพ่อหลวงติดต่อประสานงานไปอีกต่อหนึ่งก็ไม่มีปัญหาแต่อย่างใด พ่อหลวงรับเรื่องและรับปากที่จะประสานงานเพื่อให้ปัญหาของชุมชนหมดไปโดยเร็ว แต่เมื่อพ่อหลวงไปติดต่อกับทางอำเภอเรื่องต่างๆ ก็เงียบหายไป โดยเฉพาะในเรื่องของการผ่านเข้าออกของรถบรรทุกทรายที่ใช้ความเร็วและมากรวดผ่านตลอดทั้งวันทั้งคืนเหมือนเดิม จนเวลาผ่านไปสักระยะหนึ่งก็ไม่มีมาตรการใดออกมาเพื่อแก้ไขปัญหานี้ พ่อลุงตาก็เกิดความไม่สบายใจอย่างมาก เนื่องจากพ่อลุงเป็นผู้ใหญ่ในชุมชน รับปากสัญญาที่จะช่วยเหลือแก้ไขปัญหานี้ของชุมชน แต่เวลาผ่านไปนานแล้วกลับยังไม่มีความคืบหน้าแต่อย่างใด ในที่สุดพ่อลุงก็จำเป็นต้องไปติดต่อกับทางอำเภอด้วยตัวเอง ซึ่งครั้งแรกในการไปติดต่อกับทางอำเภอเพื่อสอบถามถึงความคืบหน้าของเรื่องที่ได้อนุญาตเจ้าหน้าที่ของอำเภอบอกว่า เรื่องของชุมชนกำลังจะเข้าไปเสนอให้นายอำเภอพิจารณา ให้รอสักระยะหนึ่ง แล้วจะแจ้งให้ทราบโดยผ่านทางผู้ใหญ่บ้าน เมื่อได้รับคำตอบแบบนั้นพ่อลุงก็วางใจกลับมาบอกเพื่อนบ้านว่า ทางอำเภอกำลังจัดการให้อยู่ ชาวบ้านก็รู้สึกสบายใจ คลายกังวล

นอกจากพ่อลุงตาจะไปติดต่อกับทางอำเภอด้วยแล้ว ยังไปที่บริษัทท่าทรายทั้งสองบริษัท เพื่อขอพบเจ้าของบริษัท เพื่อชี้แจงปัญหาที่เกิดขึ้นจากรถบรรทุกทรายของบริษัทและขอความเห็นใจจากทางเจ้าของท่าทราย ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านโดยการช่วยกำชับคนขับรถของท่าทรายให้ลดความเร็วลงเมื่อผ่านชุมชน ส่วนเรื่องเวลาที่วิ่งทั้งวันทั้งคืน ทางเจ้าของท่าทรายก็บอก

ว่า เหตุที่ต้องวิ่งในช่วงกลางคืนเป็นเพราะเศรษฐกิจของประเทศที่ตกต่ำ การก่อสร้างสิ่งต่างๆ ก็ลดลง จำเป็นที่จะต้องขายวัสดุก่อสร้างให้ได้มากที่สุดเพื่อให้กิจการอยู่รอดต่อไป และเหตุผลอีกประการคือ ระยะเวลาที่ทางท่าทรายได้รับสัมปทานมาจากราชการเป็นระยะเวลาสั้นๆ ประมาณ 2-3 ปีเท่านั้น ทางเจ้าของกิจการบอกกับพ่อลุงและกลุ่มที่ไปชี้แจงว่า ระยะเวลาดังกล่าวหากจนทรายแต่ในช่วงเวลากลางวันอย่างเดียวก็น่าจะไม่คุ้มกับที่ทางท่าทรายได้ลงทุนไป ทั้งเครื่องจักร รถบรรทุก คนงานต่างๆ เป็นต้น ดังนั้นทางเจ้าของท่าทรายจึงจำเป็นต้องเร่งของในช่วงกลางคืนด้วย แต่ทางเจ้าของท่าทรายก็รับปากว่า จะพยายามลดจำนวนเที่ยวของรถบรรทุกที่วิ่งผ่านชุมชนในช่วงกลางคืนเมื่ออายุนั้น ซึ่งเป็นตัวแทนชาวบ้านไปกับพ่อลุงทาลามในเรื่องของน้ำหนักบรรทุกของรถสิบล้อที่ทำให้ถนนของชุมชนพัง ทางเจ้าของท่าทรายทั้งสองก็ปฏิเสธเหมือนกันว่า รถบรรทุกของท่าเขานั้นบรรทุกทรายน้ำหนักถูกต้องตามมาตรฐานที่ทางราชการได้กำหนดไว้ ซึ่งในส่วนนี้ทางชาวบ้านไม่เชื่อตามที่เจ้าของท่าทรายบอก เพราะเท่าที่ชาวบ้านสังเกตรถบรรทุกที่บรรทุกทรายออกมาจากท่าทรายจะบรรทุกมาเต็มอัตราจนบางครั้งก็บรรทุกทรายจนพูนสูงเกินขอบรถบรรทุก จนทรายหกตกหล่นบนถนน แต่ชาวบ้านก็ไม่มีหลักฐานที่จะไปชี้ให้เห็นถึงความจริงในเรื่องดังกล่าวได้ แต่การได้รับการยืนยันจากทางเจ้าของท่าทรายว่าจะให้คนขับรถบรรทุกลดความเร็วเมื่อขับรถบรรทุกผ่านบริเวณที่เป็นชุมชน ถือได้ว่าชาวบ้านประสบความสำเร็จในการเจรจาต่อรองกับท่าทรายในระดับหนึ่ง ซึ่งตัวแทนชาวบ้านที่ไปพูดคุยกับทางท่าทรายก็มีความพอใจ และได้กลับมาชี้แจงให้เพื่อนบ้านตามที่ได้รับคำยืนยันมา

ช่วงเวลา 2-3 วันหลังจากที่กลุ่มตัวแทนชาวบ้านไปชี้แจงปัญหาที่เกิดขึ้นต่อเจ้าของท่าทราย บรรดารถบรรทุกทรายที่เคยวิ่งผ่านบริเวณชุมชนด้วยความเร็ว ก็ลดความเร็วลงเมื่อผ่านเขตชุมชนตามที่เจ้าของท่าทรายสั่งมา จะมีอยู่บ้างที่ใช้ความเร็วสูงในช่วงที่ตีรถเปล่ากลับไปท่าทรายเพื่อขนทรายกลับมาอีกรอบ ซึ่งเรื่องดังกล่าวก็ทำให้คนในชุมชนเป็นห่วงลูกหลานที่ต้องมาเสี่ยงกับรถบรรทุก แต่ก็ทำได้เพียงห้ามปรามไม่ให้ลูกหลานของตนออกไปบริเวณถนน ซึ่งการปฏิบัติตามที่เจ้าของท่าทรายสั่งมาก็ปฏิบัติได้ประมาณ 1-2 เดือน บรรดารถบรรทุกก็ใช้ความเร็วสูงเท่าเดิมในช่วงที่ผ่านบริเวณชุมชน ส่วนการเดินเรื่องที่อำเภอก็ไม่มีวี่แววคืบหน้า ซึ่งในการไปตามเรื่องนั้น พ่อลุงทาลจะเป็นผู้อาสาไปติดต่อกับทางอำเภอเอง โดยระยะทางจากชุมชนไปที่ว่าการอำเภอสันทรายห่างประมาณ 10 กิโลเมตร พาหนะที่ใช้เป็นรถจักรยานยนต์เก่าๆ ดังนั้นเวลาพ่อลุงจะไปติดต่อกับที่อำเภอแต่ละครั้ง จะเสียค่าใช้จ่ายเรื่องน้ำมันและเสียเวลาทำนาทำสวนของครอบครัวด้วย แต่พ่อลุงบอกว่าที่ทำได้เพราะรับปากว่าจะช่วยแล้วก็ต้องช่วยให้ถึงที่สุด

แผนภูมิที่ 4.4 ขั้นตอนของพัฒนาการในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน

2) ช่วงระดมกำลัง เมื่อการติดต่อประสานงานกับทางอำเภอเป็นไปอย่างล่าช้า การชี้แจงและประสานงานกับทางตำรวจหรือผู้ที่ให้รถบรรทุกทรายลดความเร็วเมื่อผ่านบริเวณที่เป็นชุมชนก็ไม่ได้ผล ชาวบ้านซึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นตัวแทนในการเจรจาก็เข้ามาพูดคุยกันถึงหนทางในการจัดการกับปัญหา ในตอนแรกชาวบ้านที่พูดคุยกันเห็นว่า การชุมนุมประท้วงคงเป็นหนทางที่จะทำให้ทางราชการหันมาให้ความสนใจกับปัญหาของชุมชนได้เร็วที่สุด แต่ก็มีชาวบ้านบางคนที่ไม่

เห็นด้วย เพราะเห็นว่าการประท้วงเป็นวิธีการที่รุนแรง การแก้ไขปัญหาน่าที่จะใช้การเจรจาให้เข้าใจในเหตุผลของแต่ละฝ่ายให้มากกว่านี้ สรุปแล้วในกลุ่มชาวบ้านเห็นด้วยกับการที่จะไปตกลงกับทางท่าทรายให้เห็นถึงปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน และไปหานายอำเภอเพื่อขอให้ทางอำเภอช่วยเร่งหาทางแก้ไขปัญหาของชุมชน

ในการไปติดต่อประสานงานกับทางอำเภอ ส่วนใหญ่ทางพ่อลูกทาจจะเป็นผู้ที่ไปติดต่อประสานงานกับทางนายอำเภอโดยตรง เพราะพ่อลูกทาจเคยไปประชุมที่อำเภอบ่อยสมัยที่ยังเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทำให้มีความรู้จักมักคุ้นกับนายอำเภอพอสมควร จึงได้ไปขอความช่วยเหลือ ซึ่งในตอนแรกที่ยังไม่ไปหานายอำเภอโดยตรง พ่อลูกบอกว่า เกรงใจไม่อยากจะไปข้ามหน้าข้ามตา ซึ่งในความหมายของพ่อลูกทาคือ อยากรู้จะให้พ่อหลวงหรือผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประสานงาน เนื่องจากเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรง แต่พอความเดือดร้อนที่มากขึ้น ในขณะที่ความช่วยเหลือหรือทางออกจากอำเภอยังไม่คืบหน้า พ่อลูกไปถามครั้งใดก็ตอบว่า กำลังดำเนินงานอยู่ ทำให้พ่อลูกต้องไปขอความช่วยเหลือจากนายอำเภอเอง ซึ่งนายอำเภอก็รับเรื่องและรับปากว่า จะช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชนให้เร็วที่สุด

ในขณะเดียวกัน ตัวแทนชาวบ้านนำโดย นายประกอบ พรหมมา และนายสมภา จันทรางกูล เป็นผู้ที่ไปเจรจากับท่าทรายทั้งสองทำให้หันมาสนใจความเดือดร้อนที่ชาวบ้านได้รับ โดยการไปเจรจาครั้งนี้ทางตัวแทนชาวบ้านไม่ได้พบกับเจ้าของท่าทราย พบกับตัวแทนของท่าทรายเท่านั้น ผลของการเจรจากับท่าทรายก็ได้เพียงการตกลงว่า จะกำชับให้คนขับรถบรรทุกให้ระมัดระวังเวลาผ่านไปในเขตชุมชน ซึ่งตัวแทนของท่าทรายได้บอกกับตัวแทนชาวบ้านว่า ได้กำชับให้กับคนขับรถบรรทุกของคนตลอด แต่บางครั้งคนขับรถบรรทุกก็อาจจะพลั้งเผลอบ้าง หรือในช่วงที่มีการตั้งซื้อทรายเข้ามามากๆ ทำให้ต้องเร่งขนทรายออกไปส่ง อาจจะขาดความระมัดระวังไปบ้าง ก็ขอให้ชาวบ้านเข้าใจท่าทราย เมื่อชาวบ้านได้รับคำตอบก็กลับมาบอกให้กันและกันในกลุ่มซึ่งในความเห็นของชาวบ้านส่วนใหญ่แล้วเห็นว่า การให้เหตุผลที่ต้องให้รถบรรทุกใช้ความเร็วและการที่ต้องให้รถวิ่งทั้งวันทั้งคืนนั้น เป็นเหตุผลที่ทางท่าทรายเป็นผู้ได้ผลประโยชน์และเสียผลประโยชน์ แต่ชาวบ้านกลับเป็นผู้เดือดร้อน เนื่องในช่วงนั้นเป็นช่วงที่มีการตั้งซื้อทรายเข้ามาหากทางท่าทรายจัดส่งทรายให้กับลูกค้าไม่ทันก็จะทำให้ท่าทรายเสียลูกค้าไป หากท่าทรายสามารถจัดส่งทรายให้ลูกค้าได้ทันตามกำหนด ความเชื่อถือของท่าทรายในสายตาลูกค้าก็จะมีมากขึ้น โดยเฉพาะในบริเวณดังกล่าวมีการดำเนินธุรกิจท่าทรายเพียงสองแห่งเท่านั้น ถ้าท่าทรายแห่งใดเกิดไม่พร้อมในการจัดส่งทรายให้ได้ตามที่ลูกค้าสั่ง ลูกค้าก็จะหันไปสั่งทรายกับอีกแห่ง ทำให้ท่าทรายที่ไม่พร้อมหรือมีทรายไม่พอกับจำนวนที่ลูกค้าตั้งซื้อ จะเสียผลประโยชน์อย่างมาก ดังนั้นท่าทรายทั้งสองแห่งจึงมีการแข่งขันกันเองอยู่ตลอดเวลา แข่งทั้งในเรื่องของการหาลูกค้าให้ได้มากที่สุด ราคา

ของทรายที่ขาย รวมทั้งแข่งในเรื่องสะสมทรายที่ขุดขึ้นมาได้ เพื่อสำรองไว้ในช่วงที่ไม่สามารถขุดทรายขึ้นมาได้หรือขุดได้ปริมาณน้อย เช่นในช่วงฤดูฝนที่ปริมาณน้ำในแม่น้ำปิงจะสูงกว่าปกติ ทำให้การขุดทรายขึ้นมาทำได้ยาก

หลังจากที่พ่อลุงทาไปขอความช่วยเหลือจากนายอำเภอประมาณ 2 สัปดาห์ ทางอำเภอก็ได้แจ้งกลับมาโดยผ่านทางผู้ใหญ่บ้านว่า ทางกรมโยธาธิการได้มีโครงการปรับปรุงถนนในชุมชนอยู่แล้ว หลังจากนั้นไม่นานก็มีคนงานมาทำการปรับปรุงถนนจากถนนลูกรังให้เป็นถนนลาดยาง ซึ่งชาวบ้านก็มีความยินดีในสิ่งที่ชาวบ้านได้รับจากการลงทุนลงแรงไปขอความช่วยเหลือ พ่อถนนลาดยางเสร็จ รถบรรทุกทรายที่แต่เดิมเคยใช้ความเร็วสูงในการวิ่งผ่านชุมชน ก็ยังใช้ความเร็วสูงเหมือนเดิมอีก ทั้งๆ ที่ชาวบ้านได้เคยไปขอร้องแล้ว เมื่อทางชาวบ้านได้ถามกับคนขับรถบรรทุกก็ได้ความว่า ทางท่าทรายเร่งให้ชนทรายให้ได้จำนวนมากที่สุดก่อนที่ฤดูฝนจะมาถึง ทำให้คนขับรถบรรทุกทรายต้องเร่งวิ่งกันทั้งวันทั้งคืนเหมือนเดิม ส่งผลให้ถนนลาดยางที่เพิ่งปรับปรุงเสร็จมีรอยหลุมตื้นบ้างลึกบ้าง ซึ่งชาวบ้านคิดว่าที่เป็นเช่นนั้นเหตุผลประการหนึ่งมาจากการที่รถบรรทุกทรายมากเกินกว่าน้ำหนักที่ถนนจะรับได้ โคนเฉาะอย่างยิ่งถนนที่เพิ่งทำเสร็จ ยางแอสฟัลต์ยังไม่อยู่ตัวดี ยังมีความยืดหยุ่นสูง เมื่อมีแรงกดทับจากรถบรรทุกทรายที่มีน้ำหนักมาก ทำให้ถนนกลายเป็นรอยหลุมหลายแห่ง จนในที่สุดถนนก็เริ่มพังเสียหาย เป็นหลุมเป็นบ่อเหมือนกับที่เคยเป็นครั้งที่เป็ถนนลูกรังอยู่

เมื่อถึงเหตุการณ์ดังกล่าว ชาวบ้านก็เริ่มไม่พอใจกับทางท่าทราย เพราะท่าทรายเคยรับปากว่าจะลดเที่ยววิ่งให้น้อยลง และจะให้ลดความเร็วของรถบรรทุกทรายเมื่อผ่านชุมชน แต่ทางท่าทรายไม่ปฏิบัติตามที่สัญญาไว้ ชาวบ้านจึงปรึกษาถึงทางออก ในที่สุดเมื่อชาวบ้านเห็นว่า ท่าทรายไม่มีความจริงใจและไม่ให้ความร่วมมือกับชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาของชุมชน จึงเริ่มมีความคิดที่จะปิดถนน ไม่ให้รถบรรทุกทรายวิ่งผ่านชุมชน จนกว่าทางท่าทรายจะยอมรับเงื่อนไขของชุมชนอย่างจริงใจ เพราะทางออกโดยการเจรจากับท่าทรายไม่เป็นผล

เมื่อผลสรุปของชาวบ้านเป็นเช่นนั้น อีกประมาณ 2 วันต่อมาชาวบ้านก็ได้นำท่อปูนจำนวนหลายท่อมาปิดทางเข้าหมู่บ้านทั้งทางหัวบ้านและทางท้ายบ้าน โดยเปิดเป็นช่องพอที่ให้รถบรรทุกขนาดเล็กหรือปิกอัพของชาวบ้านผ่านไปได้ ในการมาปิดถนนของชาวบ้านได้มีการเตรียมแบ่งคนและแบ่งหน้าที่ที่จะเข้ามาคอยดูแลค่านต่างๆ เป็นอย่างดี โดยจะแบ่งตามพื้นที่ของบ้านที่ตั้ง หากบ้านใครอยู่ใกล้ทางเข้าหมู่บ้านก็ไปช่วยดูแลทางเข้าหมู่บ้าน หากบ้านใครอยู่ใกล้ทางท้ายบ้านก็ไปช่วยดูแลความสะดวกและความเรียบร้อยของด่านที่ปิดไม่ให้คนของท่าทรายมารื้อออก

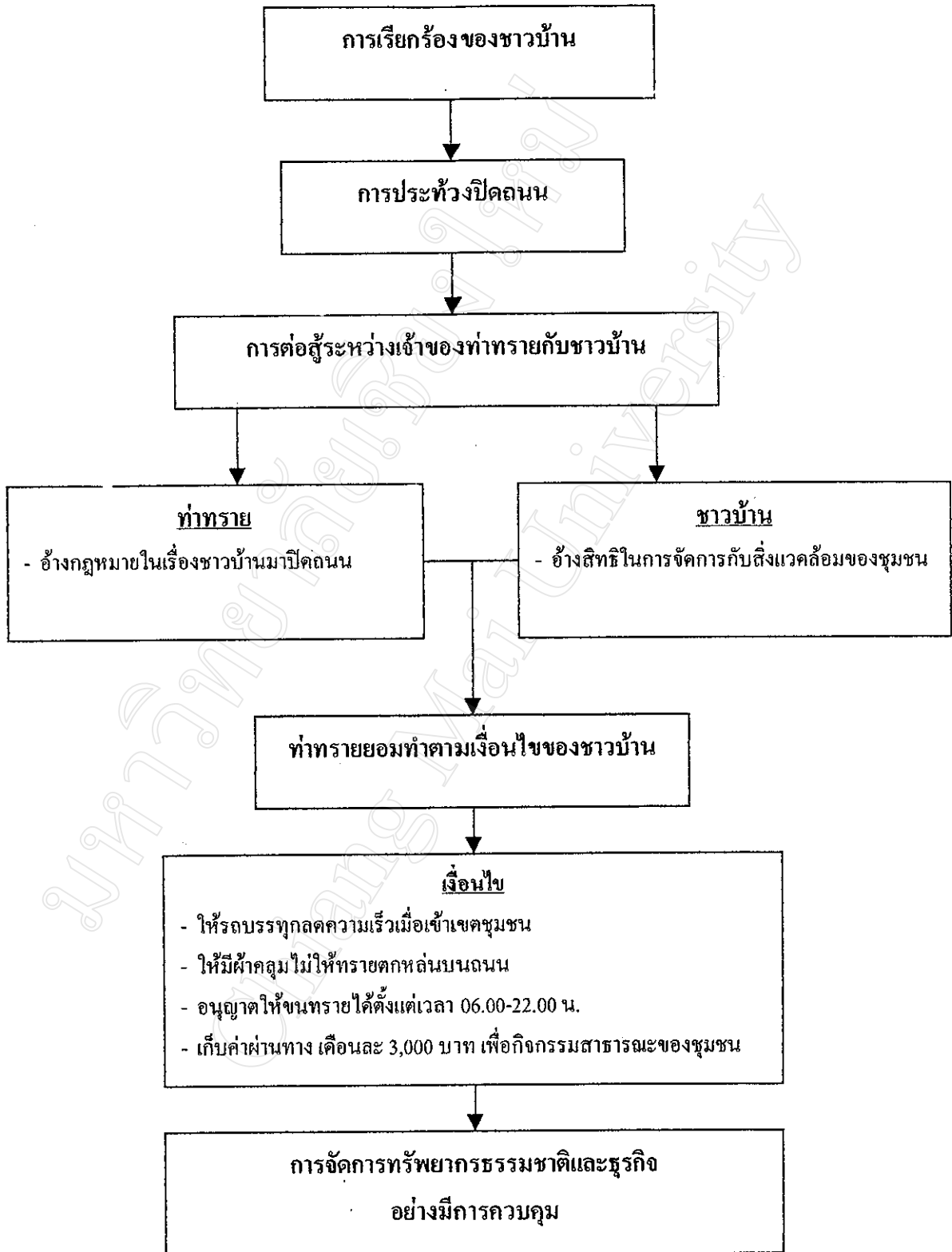
ในการตั้งด่านกั้นไม่ให้รถบรรทุกทุกรายผ่านนั้น ทำให้รถบรรทุกทุกรายที่เคยผ่านเข้าออกของท่าทรายทั้งสองแห่งไม่สามารถสัญจรผ่านไปมาได้เหมือนปกติ ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนของท่าทราย เพราะต้องเร่งที่จะขนทรายออกมาส่งให้กับลูกค้า เพื่อให้ทันตามกำหนด ช่วงที่ชาวบ้านทำการปิดถนนประท้วงนั้นเป็นช่วงที่ท่าทรายมีการสั่งซื้อทรายเป็นจำนวนมาก การปิดถนนของชาวบ้านทำให้บรรดาบรรทุกทรายของท่าทรายทั้งสองแห่ง ต้องติดค้างอยู่ตรงปากทางเข้าหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก มีรถบรรทุกหลายคันที่หันไปใช้เส้นทางที่เลียบบแม่น้ำ แต่ก็เกิดอุปสรรคอีก เมื่อรถบรรทุกซึ่งมีขนาดใหญ่ไม่สามารถสวนทางกันได้ติดค้ำอยู่ไม่สามารถเข้าไปถึงบริเวณท่าทรายได้เลย

ในการปิดถนนประท้วงของชาวบ้าน เพื่อเรียกร้องให้ท่าทรายได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขในการใช้เส้นทางผ่านชุมชน โดยที่ชุมชนได้รับผลกระทบน้อยที่สุดนั้น ประสบผลสำเร็จอย่างมาก เมื่อตัวแทนของท่าทรายได้เข้ามาขอเจรจากับทางตัวแทนชาวบ้านที่ปิดถนนประท้วงในช่วงเที่ยงของวันนั้น โดยชาวบ้านก็แจ้งให้กับตัวแทนของท่าทรายที่เข้ามาเจรจาว่า ชาวบ้านไม่ได้มีเจตนาที่ทำให้คนอื่นเดือดร้อนหากผลกระทบที่มีต่อชาวบ้านไม่มากจนเกินไป ในการเข้ามาเจรจาของตัวแทนของท่าทรายก็เข้ามาเพื่อขอทราบถึงเงื่อนไขของชาวบ้านเพื่อแลกกับการเปิดถนนให้รถวิ่งเหมือนเดิม ในช่วงแรกของการเจรจาทางท่าทรายก็มีการเอาหลักกฎหมายมาอ้างกับชาวบ้านว่าการปิดเส้นทางสาธารณะเป็นความผิด แต่ทางชาวบ้านบอกว่า ชาวบ้านไม่เชื่อตามหลักกฎหมายเพราะความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นจากท่าทราย กฎหมายไม่ได้ช่วยให้ชาวบ้านมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเลย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชนก็ลดลง เมื่อทางตัวแทนของท่าทรายเห็นว่าชาวบ้านเอาจริง จึงยอมเสนอที่จะให้มีการบังคับให้รถบรรทุกทุกรายต้องใช้ความเร็วได้ไม่เกิน 30 กิโลเมตรต่อชั่วโมงเมื่อผ่านบริเวณที่เป็นชุมชน และต้องใช้ความระมัดระวังเมื่อผ่านชุมชน เพราะมีเด็ก ๆ วิ่งเล่นกันในบริเวณนั้น ซึ่งเป็นการยอมรับเงื่อนไขของชุมชน แต่ทางชาวบ้านก็ยังไม่ไว้วางใจเพราะเคยทำได้อยู่เพียงสักระยะหนึ่งเท่านั้น ทางตัวแทนชาวบ้านก็ตกลงว่า จะยอมเปิดทางให้รถบรรทุกทุกรายได้ผ่านเข้าออกเหมือนเดิม แต่การวางเครื่องกีดขวางก็ยังไม่ได้ออกทั้งหมด เหลือช่องให้รถบรรทุกผ่านได้เพียงคันเดียว หากจะสวนกันก็ต้องมีรถคันใดคันหนึ่งหยุดคอย จนกว่ารถอีกคันจะผ่านไปก่อน ซึ่งเป็นการชะลอความเร็วของรถทางหนึ่ง

นอกจากท่าทรายจะให้รถบรรทุกของตนเองวิ่งในความเร็วที่จำกัดแล้ว ตามเงื่อนไขที่ตั้งไว้แล้ว พ่อลุงก็ยังเสนอให้มีการเรียกเก็บเงินจากท่าทราย เพื่อจะนำไปใช้ในกิจกรรมของชุมชนที่เป็นสาธารณกุศล ซึ่งพ่อลุงจะอาสาไปคุยต่อรองกับท่าทรายให้เห็นถึงความจำเป็นหากสิ่งที่เป็นสาธารณะสมบัติเกิดชำรุดเสียหาย เช่น ท่อน้ำประปา รั้วบ้านที่ทรุดไปกับถนน เป็นต้น หลังจากพ่อลุงทากับสมาชิกในกลุ่มไปเจรจากลลงกับเจ้าของท่าทราย ในตอนแรกทางเจ้าของท่าทรายก็

อีกออกว่า ไม่มีความจำเป็นต้องจ่าย แต่ทางพ่อลุงก็ชี้ให้เห็นว่า ทางทำทรายเองก็ได้ผลประโยชน์จากถนนเส้นนี้มากแล้ว .. อยากที่จะให้เห็นถึงความสำคัญของชุมชนนี้บ้าง หากชุมชนไม่ให้รถบรรทุกทรายผ่าน ทางทำทรายก็ไม่มีเส้นทางที่ดีกว่าเส้นทางนี้อีกแล้ว ในที่สุดทางเจ้าของทำทรายก็ยอมจ่ายค่าผ่านทางให้กับชุมชน

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

แผนภูมิที่ 4.5 ขั้นตอนของการเรียกร้องของชาวบ้านนำไปสู่การจัดการชุมชน
ที่ดีขึ้นและสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน

3) ช่วงประนีประนอม ในขั้นแรกของการตกลงกันระหว่างทำทราขายกับชุมชน ซึ่งมีข้อตกลงว่า รถบรรทุกทราขายที่วิ่งผ่านชุมชนทำโปง จะต้องใช้ความเร็วได้ไม่เกิน 30 กิโลเมตรต่อชั่วโมง และเมื่อรถบรรทุกทราขายต้องวิ่งผ่านชุมชน จะต้องชะลอความเร็วและเพิ่มความระมัดระวังให้มากขึ้น โดยเฉพาะเวลาตอนเช้าและเย็น นอกจากนั้นทางชาวบ้านยังได้กำหนดระยะเวลาในการวิ่งขนทราขายตั้งแต่เวลา 06.00 - 22.00 น. เท่านั้น เพราะหลักจากนั้นเป็นเวลาที่บ้านพักผ่อน ซึ่งในข้อตกลงเบื้องต้นทางทำทราขายก็ยอมรับและจะนำกลับไปบังคับใช้กับลูกน้องคนขับรถบรรทุกของตนเอง แต่ทางชาวบ้านเองก็ยังไม่วางใจในการตกลงของทำทราขาย จนทางเจ้าของทำทราขายได้มาพบชาวบ้านและให้คำสัญญาไว้ว่า หากชาวบ้านพบรถบรรทุกทราขายของบริษัทเขาที่วิ่งเร็วเกินที่ทางชาวบ้านได้กำหนดไว้ ให้ชาวบ้านจดเลขทะเบียนแล้วแจ้งให้เจ้าของทราขายด้วย ทางทำทราขายจะได้มีการสอบถาม หากเป็นความจริงทางทำทราขายก็จะไล่คนขับรถออกทันที เมื่อเจ้าของทำทราขายเสนอข้อตกลงดังกล่าว ชาวบ้านก็ยินยอมที่จะรื้อสิ่งกีดขวางถนนออกทั้งหมด

ส่วนในเรื่องของการเก็บค่าผ่านทางของทำทราขายที่จะต้องจ่ายให้กับชุมชน ทางชาวบ้านเองก็เห็นด้วยที่จะมีการจัดเก็บค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ เพื่อที่จะนำไปใช้ในกิจกรรมสาธารณกุศลของชุมชน เพราะเงินงบประมาณที่เข้ามาในชุมชนมีจำนวนน้อยมาก ขาดการดูแลเอาใจใส่ หากชาวบ้านมีเงินกองกลางของชุมชนจำนวนหนึ่ง เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้เพื่อส่วนรวมก็จะสามารถนำออกมาใช้ได้โดยไม่ต้องไปรอฟังความช่วยเหลือจากทางราชการ แต่ในการประชุมครั้งแรกไม่ได้มีการกำหนดว่า ทางทำทราขายต้องจ่ายเป็นเงินเท่าใด เมื่อตัวแทนชาวบ้านไปพบกับเจ้าของทำทราขายเพื่อตกลงถึงเงินที่จะให้ชาวบ้านเพื่อเป็นค่าผ่านทาง ได้ข้อสรุปที่ชาวบ้านจะเปิดเส้นทางให้รถบรรทุกทราขายสามารถแล่นผ่านได้ตามปกติ แต่ทางทำทราขายจะต้องจ่ายเงินให้กับชุมชนเพื่อเป็นเงินกองกลางในการนำไปใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ จำนวน 3,000 บาทต่อเดือน ซึ่งทางเจ้าของทำทราขายก็ยินยอม แม้ในตอนแรกทางทำทราขายจะอึดออดก็ตาม แต่ทางพ่อลูกก็ชี้ให้เจ้าของทำทราขายได้เห็นถึงความจำเป็น และความเดือดร้อนที่ชาวบ้านได้รับ ทำให้ทางทำทราขายตกลงตามข้อเสนอที่ชาวบ้านเสนอไป นอกจากนั้นทางเจ้าของทำทราขายยังเสนออีกว่า หากชาวบ้านเดือดร้อนในเรื่องใดให้ไปขอความช่วยเหลือได้

ในการไปติดต่อกับทำทราขายพ่อลูกทาและสมาชิกก็มีความกังวลว่า เมื่อทำทราขายได้ให้เงินในการช่วยเหลือชุมชนมาแล้ว จะดูแลกันอย่างไร ใครมีสิทธิในการใช้เงินดังกล่าวบ้าง โดยได้มีการประชุมกันของชาวบ้านถึงหลักเกณฑ์ในการนำเงินไปใช้ ซึ่งทางชาวบ้านได้ตกลงกันแล้วว่า เงินจำนวนดังกล่าวจะนำไปใช้จ่ายเพื่อกิจกรรมสาธารณกุศลของชุมชนเท่านั้น ส่วนการจ่ายเงินของทำทราขาย จะให้คนขับรถบรรทุกนำเงินมาให้ทุกเดือน ซึ่งในการดูแลเงินจำนวนดังกล่าว ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้พ่อลูกทาเป็นผู้ดูแลและจัดเก็บ

เมื่อได้รับเงินจากทำทนายทั้งสองมาแล้ว พ่อลุงจึงจัดให้ชาวบ้านได้ประชุมกันเพื่อแจ้งถึงจำนวนเงินที่ได้รับมา และชาวบ้านยังเสนอที่จะนำเงินไปใช้ในการก่อสร้างป่าช้าและที่เผาศพของชุมชน เนื่องจากวัดที่ชาวบ้านศรัทธาหรือวัดป่าบงนั้น ยังไม่มีที่สำหรับเผาศพ เมื่อมีศพจะต้องเผา จะต้องนำศพไปเผาที่วัดในหมู่บ้านเตาไห ซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่าวัดที่ตนเองศรัทธาควรที่จะมีที่เผาศพเอง จึงได้ตกลงจะนำเงินจำนวนดังกล่าวเป็นทุนเริ่มต้นในการสร้างที่เผาศพและป่าช้าของชุมชน เพื่อให้สะดวกไม่ต้องเคลื่อนย้ายศพไปเผาที่อื่น โดยได้รับความร่วมมือจากเจ้าอาวาสวัดป่าบงในการจัดสรรที่สำหรับสร้างที่เผาศพ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่ที่อยู่ท้ายวัด เป็นป่ากร้าง ไม่มีคนเข้าไปดูแล

เมื่อชาวบ้านตกลงได้ดังนั้นก็เริ่มมีการก่อสร้างที่เผาศพ โดยเริ่มต้นจากการร่วมแรงร่วมใจกันของชาวบ้านทำการแผ้วถางพื้นที่ที่จะสร้างที่เผาศพให้เรียบร้อย หลังจากนั้นก็ได้จ้างช่างจากบ้านอื่นมาทำการปรับพื้นที่และเทพื้นให้เป็นลาน โถง และสร้างที่เผาศพต่อไป ทางพ่อลุงเองก็ไปพบกับเจ้าของทำทนายและได้แจ้งกับทางเจ้าของทำทนายถึงการนำเงินที่ทำทนายให้มาไปใช้ในการสร้างที่เผาศพของวัด เพื่อแสดงถึงความบริสุทธิ์ใจในการนำเงินไปใช้เพื่อชุมชนจริงๆ ซึ่งเจ้าของทำทนายรายหนึ่งก็ได้ร่วมสนับสนุนชาวบ้านในการก่อสร้างที่เผาศพของหมู่บ้าน โดยการให้เงินสมทบทุนในการก่อสร้างอีก 10,000 บาท ทำให้ความรู้สึกรักของชาวบ้านที่มีต่อทำทนายดีขึ้น นอกจากนี้จะนำเงินกองทุนดังกล่าวไปใช้ในการสร้างที่เผาศพแล้ว ทางพ่อลุงยังได้เสนอให้แบ่งเงินจำนวนหนึ่งไปซื้อของใช้ต่างๆ ให้วัด เช่น งาน ขาม ซ้อน ส้อม แก้ว ใต๊ะ เป็นต้น เนื่องจากเวลายามบุญหรืองานศพของวัดในแต่ละครั้ง ของใช้ของวัดป่าบงเองมักจะไมพอ ต้องไปหยิบยืมของใช้ต่างๆ จากวัดใกล้เคียงมาใช้ ทำให้เกิดความไม่สะดวก ซึ่งชาวบ้านก็เห็นด้วย ทางชาวบ้านก็ได้ส่งตัวแทนไปจัดซื้อของที่เป็นของใช้จำเป็นสำหรับงานในวัดมาให้พร้อม โดยค่อยๆ ททยอยซื้อไปที่ละอย่าง เนื่องจากภาวะทางการเงินของชุมชนยังไม่มั่นคงเท่าที่ควร โดยตอนแรกก็จัดซื้อเพียงของใช้ในครัวของวัดที่จำเป็น เช่น ถ้วย ขาม หม้อ ซ้อน ส้อมเท่านั้น

สำหรับที่เผาศพของวัดที่สร้างเสร็จแล้ว ซึ่งที่เผาศพและป่าช้าที่ชุมชนสร้างนี้ก็เป็นแบบธรรมดาไม่ได้ได้มาตรฐานแต่อย่างใด เป็นเพียงสร้างเป็นเชิงตะกอนให้พอสำหรับการเผาศพได้เท่านั้น หลังจากการสร้างที่เผาศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว สภาพทางการเงินของชุมชนก็เริ่มมั่นคงมากขึ้น จำนวนเงินที่ทางทำทนายได้ให้ไว้ทุกเดือนก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านก็ได้ทำการจัดซื้อ ใต๊ะ แก้ว สำหรับใช้ในวาระต่างๆ ของวัดเพิ่มมากขึ้น จนในปัจจุบันมีจำนวนแก้วใต๊ะสำหรับใช้ในกิจกรรมของวัดถึง 320 ตัว และมีใต๊ะจำนวน 80 ตัว ซึ่งเพียงพอต่อการงานต่างๆ ที่ทางวัดจัดได้ จนบางครั้งหากวัดอื่นมีงานที่จำเป็นต้องใช้สิ่งของจำนวนมาก ส่วนใหญ่ก็จะมายืมที่วัดป่าบง โดยในการมายืมต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเสียก่อน แล้วจึงมายืมของจากชุมชนได้ และทางชุมชนก็จะมีการ

จดบันทึกถึงจำนวนและชนิดของสิ่งที่มาขอยืม รวมทั้งจดชื่อผู้ที่มาขอยืมของด้วย ซึ่งในการจดบันทึกสิ่งของดังกล่าวเป็นหน้าที่ของพ่อลูกหา เพราะพ่อลูกเป็นผู้ถือกุญแจห้องเก็บสิ่งของต่างๆ ของวัดด้วย

ในการจัดงานของวัดป่าบางที่มีคนมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก การจัดพื้นที่ก็มักจะจัดอยู่ในบริเวณลานวัดหรือหากเป็นงานศพก็จะจัดตั้งโต๊ะบริเวณหน้าศาลาที่ตั้งศพ บางครั้งถ้าอยู่ในช่วงฤดูฝนการตั้งโต๊ะนอกศาลาก็จะมีฝนเป็นอุปสรรค ทำให้ชาวบ้านคิดว่าน่าที่จะซื้อเต็นท์มาวางในกรณีที่ต้องมีการตั้งโต๊ะในบริเวณลานวัด พ่อลูกหาเสนอให้นำเงินกองทุนของชุมชนมาจัดซื้อและก็ได้ได้รับความเห็นชอบจากชาวบ้าน จึงได้มีการจัดซื้อเต็นท์ขนาดใหญ่เพื่อไว้ใช้กันแดดกันฝนยามที่มีการจัดงานจำนวน 3 หลัง และกำลังจะมีโครงการซื้อเพิ่มอีก 2 หลัง เพื่อให้เหมาะสมกับจำนวน โต๊ะ - เก้าอี้ ที่มีอยู่

การให้เงินเป็นรายเดือนของทำทรา ย นอกจากจะช่วยในเรื่องของการสร้างสิ่งก่อสร้างให้วัดแล้ว ยังมีเงินบางส่วนที่นำไปใช้ในการซ่อมแซมระบบส่งจ่ายน้ำประปาของชุมชน แม้ว่าทางทำทรา ยจะกำชับคนขับรถบรรทุกให้ระมัดระวังแนวเส้นทางน้ำประปาแล้ว แต่ก็มีบางครั้งที่ท่อเกิดแตกขึ้นมา ชาวบ้านจึง ได้นำเงินส่วนนี้ไปซื้ออุปกรณ์ในการซ่อมแซม ท่อน้ำประปาของหมู่บ้านด้วย

ในช่วงเวลาประมาณ 2 ปีที่ทางทำทรา ยได้ให้เงินสนับสนุนชุมชนมาตลอด ทำให้ชุมชนได้มีสิ่งต่างๆ ที่อำนวยความสะดวกมากขึ้น สำหรับการที่ชุมชนรับเงินจากทำทรา ยเพื่อให้รถบรรทุกทรา ยผ่านชุมชนได้นั้น ชาวบ้านไม่ได้มองว่า ทำทรา ยมาซื้อพวกเขาเพื่อที่จะให้ชาวบ้านเปิดทางให้รถบรรทุกวิ่งผ่านได้ด้วยดีเหมือนอย่างที่คนในหมู่บ้านอื่นเล่ากัน แต่ชุมชนกลับคิดว่าเงินจำนวนนั้นชุมชนมีสิทธิที่จะเรียกร้องและได้รับ เพราะในยามที่ชุมชนเดือดร้อน ไม่มีใครเลยที่จะเข้ามาช่วยเหลือดูแล ชุมชนต้องเป็นฝ่ายที่คืนรนต่อสู้ ต้องสู้ทนกับปัญหามากมาย ต้องมานั่งล้อมวงกันเพื่อหาทางแก้ไขให้กับตนเอง จนได้ทางออกเช่นทุกวันนี้ แม้ว่าคนชุมชนอื่น หมู่บ้านอื่นจะเห็นว่า การที่ชุมชนบ้านท่าโป่งไปรับเงินทำทรา ยมา เป็นเพราะอยากได้เงินซึ่งเป็นผลประโยชน์ที่บรรดานายทุนมาล่อให้ชาวบ้านคล้อยตาม แต่ในสถานการณ์ดังกล่าว ชาวบ้านไม่มีทางเลือกและไม่มีใครยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ จนต้องพึ่งตนเองในที่สุด ความสำเร็จในวันนี้ที่ชาวบ้านท่าโป่งได้ต่อสู้และหาทางออกที่ไม่ต้องอาศัยความรุนแรงเข้ามาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเหมือนกับชุมชนอื่นๆ ที่ประสบปัญหาเดียวกัน ความสำเร็จนี้ชาวบ้านมีความภูมิใจกับวิถีที่เป็นไปอย่างทุกวันนี้ แม้ว่าในขณะนี้ทำทรา ยได้หยุดการอุดหนุนไปแล้ว เนื่องจากหมดสัมปทาน เงินที่ทำทรา ยให้ชุมชนทุกเดือนก็งดด้วย เพราะไม่มีรถทรา ยเข้ามาวิ่งในชุมชนอีก แต่ชาวบ้านก็มีความสุขกับการที่เขาได้จัดการกับปัญหาที่

เกิดขึ้นกับเขาด้วยตัวของเขาเอง แม้ในวันหน้าท่าทนายอาจจะกลับมาอีก ชาวบ้านท่าโป่งก็มีความพร้อมมากพอที่จะป้องกันและร่วมกันแก้ไขปัญหา หากมีปัญหาเกิดขึ้นมาอีกอย่างแน่นอน

4.2.4 องค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ในความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กรณีศึกษาชุมชนบ้านท่าโป่ง อำเภอต้นทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1) การพึ่งพาตนเอง เป็นลักษณะของชุมชนที่มีความสามารถในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนได้ด้วยตนเอง นอกจากนั้นยังสามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ด้วยความร่วมมือของคนในชุมชน สำหรับชุมชนบ้านท่าโป่ง ซึ่งเป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็น “ ป่าบ้านหรือห่อมบ้าน ” ทำให้การพัฒนาที่เข้ามายังชุมชนดังกล่าวเป็นไปอย่างล่าช้า เนื่องจากทางราชการได้ใช้จำนวนประชากรของพื้นที่เป็นตัวชี้วัดในการจัดสรรสาธารณูปโภคหรือการพัฒนาในเรื่องต่างๆ เป็นหลัก ดังนั้นชุมชนท่าโป่งที่มีจำนวนครัวเรือนขนาดปานกลางจึงมีการสนับสนุนส่งเสริมหรือการพัฒนาในด้านต่างๆ ค่อนข้างช้ากว่าชุมชนอื่น ทั้งในเรื่องของการปรับปรุงเส้นทางที่จะเข้าสู่ชุมชนให้เป็นถนนลาดยางแอสฟัลท์ก็ต้องรอให้ถนนลูกรังที่เป็นสภาพถนนเดิมชำรุดเสียหายจนชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนเสียก่อน ทางราชการจึงได้เข้ามาทำการแก้ไข

ในส่วนของชาวบ้านท่าโป่งเองก็เป็นเหมือนกับคนในหลายๆ ชุมชนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้หากเกิดปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เนื่องมาจากการเข้ามาช่วยเหลือจัดการในทุกๆ เรื่องของชุมชน จนทำให้ชุมชนบางชุมชนเมื่อเกิดปัญหาขึ้น ต้องรอความช่วยเหลือจากทางราชการอย่างเดียว ไม่สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นเองได้ แต่สำหรับชุมชนท่าโป่งเป็นชุมชนที่ได้รับความสนใจจากภาครัฐน้อย ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเองจำเป็นต้องร่วมมือกันภายในชุมชนในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรของชุมชนที่เกิดขึ้น รวมทั้งชาวบ้านจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมได้ ยกตัวอย่างกรณีที่บ้านไม่ได้รับการแก้ไขปัญหในเรื่องของรถบรรทุกทรายที่ใช้ความเร็วสูงและบรรทุกน้ำหนักเกิน เป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้านท่าโป่ง จนเกิดเป็นผลกระทบในด้านต่างๆ ที่กล่าวมา เมื่อชาวบ้านไม่สามารถที่จะพึ่งภาครัฐให้เข้ามาดูแลแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนได้ ทำให้ชุมชนต้องหาหนทางในการแก้ไขเอง ซึ่งในส่วนนี้ชาวบ้านมีการปรับตัวในหลายๆ ด้าน ทั้งในเรื่องของการคิด การวางแผน ตลอดจนการดำเนินการ โดยอาศัยการเรียนรู้จากสื่อต่างๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ หรือแม้แต่การพูดคุยกับชุมชนใกล้เคียงที่มีลักษณะปัญหาที่คล้ายๆ กับชุมชนท่าโป่ง

2) ศักยภาพในการหาทางออกของชุมชน เป็นพลังภายในของชุมชนในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน โดยในการหาทางออกของปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น ชุมชนจะต้องอาศัยการเรียนรู้จากสื่อในด้านต่างๆ และประสบการณ์ของตนเองที่ได้ประสบมา นอกจากนั้นยังต้องอาศัยผู้นำชุมชนที่มีความสามารถในการประสานความคิดและเป็นคนตัดสินใจในการกำหนดทางออกร่วมกันของชุมชน ซึ่งสำหรับชุมชนบ้านท่าโป่งนี้มีการพัฒนาศักยภาพและความพร้อมในการแก้ไขปัญหาพอสมควร เนื่องมาจากการที่ชุมชนได้รับบทเรียนในช่วงแรกๆ การที่ไปขอความช่วยเหลือจากทางราชการหลายๆ ฝ่ายแล้วไม่ได้ผล การเจรจาต่อรองกับท่าทรายก็ไม่สำเร็จ ทำให้ผู้นำชุมชนและชาวบ้านต้องร่วมกันปรับวิธีคิดใหม่ เพื่อที่จะหาทางออกของปัญหาดังกล่าว แม้ว่าการประชุมของชาวบ้านจะไม่ได้เปิดเป็นทางการ แต่การที่ชาวบ้านได้ร่วมเสนอความเห็นของตนเองตามที่ได้เห็นหรือได้ยินมาว่า ทำแล้วประสบความสำเร็จ ปัจจัยที่ทำให้การแก้ไขของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับท่าทรายสำเร็จได้ง่าย เป็นเพราะข้อจำกัดในเรื่องของพื้นที่ที่ทำทรายจำเป็นต้องขนทรายผ่านทางชุมชนบ้านท่าโป่งทางเดียวที่สะดวกและเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด การที่ทำทรายจำเป็นต้องใช้เส้นทางดังกล่าวในการขนทราย ทำให้อำนาจในการต่อรองของชุมชนมีมากขึ้น โดยดูได้จากการที่ชุมชนได้ทำการปิดถนนไม่ให้รถบรรทุกทรายผ่าน เกิดความเสียหายทางธุรกิจของท่าทรายเป็นอันมาก การยอมรับเงื่อนไขของชาวบ้านเองก็ไม่ได้ทำให้ธุรกิจท่าทรายมากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับท่าทรายออกทางอื่น นอกจากนั้นการเสียเงินให้ชุมชนเป็นรายเดือนๆ ละ 3,000 บาท สำหรับท่าทรายแล้วน่าจะถือว่า เล็กน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนเงินที่ได้หากชาวบ้านอนุญาตให้รถบรรทุกทรายวิ่งผ่านชุมชนได้

ความสำเร็จของชุมชนบ้านท่าโป่ง ประกอบไปด้วยปัจจัยหลายๆ อย่างที่เกี่ยวข้องกัน การที่จะใช้พลังของชุมชนอย่างเดียวในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว ทำได้เพียงบางจังหวะเท่านั้น ในบางจังหวะก็จำเป็นต้องใช้ความนุ่มนวลเข้าไปแก้ไขเช่นกัน หากแต่แต่ละฝ่ายยอมที่จะถอยออกมาร่วมฟังและร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ปัญหาต่างๆ ก็จะคลี่คลายไปด้วยดี โดยที่จะเกิดเป็นความขัดแย้งได้น้อยที่สุด ความรุนแรงที่เกิดขึ้นก็จะไม่มีหรือมีน้อยที่สุด

4.3 ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

ในการที่ทำทรายการเข้ามาทำการดูดทรายในบริเวณใกล้ๆ พื้นที่ชุมชนบ้านท่าโป่งทำให้ชาวบ้านชุมชนบ้านท่าโป่งต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ อันเนื่องมากรดน้ำฝนของท่าทราย เช่น ปัญหาในเรื่องของการต้นสะเทือนของบ้านเรือนในเมื่อรถบรรทุกทรายแล่นผ่านตลอดทั้งวัน ทั้งคืน ปัญหาฝุ่นควันที่เกิดจากการสัญจร ไปมาของรถบรรทุก ปัญหาด้านสาธารณสุขไปคของชุมชนได้รับความเสียหาย ปัญหาการใช้ความเร็วสูงของรถบรรทุกทรายในช่วงที่แล่นผ่านชุมชน ซึ่ง

ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางด้านร่างกายและทางด้านจิตใจของชาวบ้านเป็นอย่างมาก เมื่อความเดือดร้อนของชาวบ้านมีมากขึ้นก็ทำให้เกิดการรวมตัวของคนในชุมชนขึ้น เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนในครั้งนี้ ทางผู้วิจัย ได้มุ่งศึกษาใน 3 ประเด็นหลักคือ

1. การรวมตัวกันของชุมชนในการแก้ไขปัญหา
2. บทบาทผู้นำชุมชน
3. จิตสำนึกของชุมชน

4.3.1 การรวมตัวกันของชุมชนในการแก้ไขปัญหา

เมื่อก่อนที่ทำทรายจะเข้ามาได้รับสัมปทานให้ดูดทรายได้ใน บริเวณพื้นที่ใกล้ๆ ชุมชนบ้านท่าโป่ง ชาวบ้านซึ่งมีระบบการผลิตแบบกึ่งยังชีพ โดยในการผลิตส่วนใหญ่ชาวบ้านชุมชนบ้านท่าโป่งจะทำการเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งจะทำนาปลูกข้าว ทำสวนลำไยบ้างในบางครอบครัว สำหรับลำไยแล้ว ส่วนใหญ่จะส่งขายหากมีพ่อค้าเข้ามารับซื้อ แต่สำหรับข้าวซึ่งเป็นผลผลิตหลักที่ชาวบ้านให้ความสนใจดูแลเป็นพิเศษ เนื่องจากข้าวเปลือกที่ได้จากการทำนา จะสามารถนำมาค้ำเป็นข้าวสำหรับบริโภคภายในครัวเรือนโดยไม่ต้องซื้อแล้ว หากปีใดที่ข้าวให้ผลผลิตดีมีเหลือจากการบริโภคภายในครัวเรือน ชาวบ้านก็จะนำข้าวที่เหลือออกขาย เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนทางหนึ่ง แต่หลังจากที่ทำทรายได้เข้ามาเปิดสัมปทานดูดทราย มีการขนทรายออกไปสู่ภายนอกมากขึ้น การขนส่งที่สะดวกสำหรับทำทรายก็คือ ถนนที่ตัดผ่านชุมชนบ้านท่าโป่ง

เมื่อมีการขนส่งทรายออกไปภายนอกมากขึ้น รถบรรทุกทรายที่มีขนาดใหญ่ก็ใช้เส้นทางดังกล่าวมากขึ้น และปริมาณของการบรรทุกทรายของรถบรรทุกทรายก็มีปริมาณมากจนในระหว่างที่แล่น ไปก็จะทำทรายหกตกหล่น ไปด้วยตลอดทาง ด้วยเหตุนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดปัญหากับคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาฝุ่นละอองที่ฟุ้งกระจายเมื่อรถบรรทุกทรายแล่นผ่าน ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้าน เพราะรถบรรทุกทรายที่แล่นผ่านชุมชนใช้ความเร็วสูง ซึ่งเป็นอันตรายต่อลูกหลานหรือเด็กๆ ที่ใช้เส้นทางดังกล่าวในการเดินทางไปโรงเรียนในตอนเช้าและเย็น นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวที่ยังไม่ได้รับการดูแลแก้ไขจากทางราชการแล้ว ในช่วงที่ทำทรายเร่งที่จะขนทรายออกมาให้ได้มากๆ เพื่อให้ทันกับความต้องการของลูกค้า ทำให้ทำทรายเพิ่มระยะเวลาในการทำงาน จากเดิมที่รถบรรทุกจะวิ่งขนทราย ตั้งแต่ 07.00 – 17.00 น. ก็เริ่มเพิ่มเป็น 06.00 – 22.00 น. จนในที่สุดทางทำทรายก็ได้ให้รถบรรทุกวิ่งขนส่งทรายตลอดทั้งวันทั้งคืน ซึ่งปัญหาที่ชาวบ้านได้รับผลกระทบต่อก็คือ ปัญหาการสิ้นสละเทือนจากรถบรรทุกทรายแล่นผ่านชุมชน ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากครัวเรือนในชุมชนบ้านท่าโป่ง

ส่วนใหญ่จะปลูกบ้านอยู่ติดกับถนนหรืออยู่ใกล้กับถนน ซึ่งการวิ่งของรถบรรทุกทรายขนาดใหญ่ และบรรทุกทรายมาเต็ม จะทำให้บ้านสั่นทุกครั้งเมื่อรถบรรทุกแล่นผ่าน ทำให้ผู้ใหญ่และเด็กในชุมชนนอนไม่หลับหรือนอนหลับได้ไม่เต็มที่ ส่งผลกระทบทั้งทางด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต

เมื่อเกิดปัญหาดังกล่าวขึ้น ทำให้คนในชุมชนต้องร่วมมือกันหาทางออก สำหรับชาวบ้านชุมชนบ้านท่าโป่ง จุดเริ่มต้นของการรวมตัวกันของชุมชนอยู่ที่ คนทุกคนในชุมชนรู้สึกถึงความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะเหตุผลที่ชาวบ้านมีให้เมื่อถูกถามเรื่องรถบรรทุกทราย คำพูดแรกก็คือ ถักรถบรรทุกทราย เนื่องจากรถบรรทุกทรายที่ใช้ขนทรายนั้น มีขนาดใหญ่และใช้ความเร็วสูง ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าออกมาใช้ถนนในการสัญจรเหมือนก่อน เพราะกลัวที่จะถูกรถบรรทุกทรายเฉี่ยวชน แต่เมื่อมีหลายเสียงของชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน ทำให้เกิดเป็นการพูดคุยหาทางออกของชุมชนตนเอง ซึ่งสถานที่ที่เริ่มรวมตัวของชาวบ้านก็คือ วงสุรา ซึ่งผู้ชายส่วนใหญ่ของชุมชนก็มักจะจับกลุ่มกินกันในบ้านหลังใดหลังหนึ่งของชาวบ้าน โดยเปลี่ยนเวียนไปเรื่อยๆ และหัวข้อในการพูดคุยกันในวงสนทนาตามบ้านก็เป็นเรื่องที่ชาวบ้านทุกคนได้รับความเดือดร้อน ทำให้เกิดเป็นการระดมสมองในการแก้ไขปัญหาแบบชาวบ้านขึ้น โดยไม่ต้องทำ workshop และแนวทางแก้ไขที่ชาวบ้านรวบรวมได้นั้นคือ แจ้งให้ทางอำเภอเข้ามาช่วยเหลือ

สำหรับทางแก้ไขของชุมชนที่คิดมาได้นั้น จะเป็นความคิดที่แบบง่าย ๆ คือให้ทางราชการเข้ามาจัดการ แต่ก็ถือได้ว่า เป็นการจุดประกายในการรวมตัวกันของชาวบ้านชุมชนบ้านท่าโป่ง เพราะในเวลาต่อมาที่ชาวบ้านได้เข้าไปให้ทางอำเภอช่วยเหลือ แต่ความช่วยเหลือที่ทางอำเภอจะทำได้นั้น ถ้าช้าและไม่มีประสิทธิภาพพอ ทำให้ชาวบ้านต้องมาร่วมกันคิดหาทางแก้ไขใหม่ โดยวงสนทนาที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาของชุมชนก็เริ่มขยายวงกว้างออกไปมากขึ้น จากเดิมที่อยู่แค่ในวงสนทนาตามบ้านของกลุ่มผู้ชาย ก็ได้ขยายออกไปตามกลุ่มแม่บ้านที่จับกลุ่มคุยระหว่างเพื่อนบ้านกัน จนถึงกลุ่มศรัทธาวัคที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชนบ้านท่าโป่งและชุมชนใกล้เคียงที่มาวัคเดียวกันด้วย ทำให้คนในชุมชนที่รับรู้ในปัญหาและพยายามที่จะหาทางแก้ปัญหาที่มีมากขึ้นและหลากหลายมากขึ้น โดยมีความรู้สึกร่วมกันที่ว่า “ บ้านนี้เป็นของเรา หากเราไม่ช่วยกันแล้วใครเขาจะมาช่วย “ (สัมภาษณ์นายประกอบ พรหมมา และนายสมเภา จันทรางกูร, มิถุนายน 2543)

เมื่อคนในชุมชนบ้านท่าโป่งมีความรู้สึกที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนตนเองมากขึ้น ก็มีการนัดให้ไปรวมกันที่วัคก่อนในตอนแรก เพื่อที่จะหาคนที่จะไปเป็นตัวแทนในการไปดำเนินเรื่องขอความช่วยเหลือจากทางอำเภอ นอกจากนั้นทางชาวบ้านที่มาประชุมกันแบบไม่เป็นทางการก็ได้เสนอให้ไปแจ้งถึงความเดือดร้อนที่ได้รับกับทางเจ้าของท่าทรายด้วย ซึ่งพ่อลุงท่าได้ถูกขอร้องจากชาวบ้านในชุมชนให้เป็นตัวแทนของชาวบ้าน เพราะพ่อลุงเป็นผู้ที่มีอาวุโสของชุมชนและยังคงเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาก่อน นำที่จะช่วยให้การติดต่อขอความช่วยเหลือจากทางอำเภอได้

เร็วขึ้น นอกจากนั้นพ่อลุงมีลักษณะเป็นคนใจเย็น การเจรจากับเจ้าของทำทรายก็น่าที่จะประสบผลสำเร็จ ซึ่งทั้งสองงานพ่อลุงก็ทำสำเร็จ แต่เป็นเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น

เมื่อปัญหาดังกล่าวยังเกิดขึ้นมาอีก ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่า เมื่อขอร้องกับทำทรายด้วยการเจรจาแล้วไม่สำเร็จ ชาวบ้านก็จะร่วมกันแสดงพลังของชาวบ้าน โดยได้มีการนัดที่จะปิดถนนทางเข้าหมู่บ้านเป็นการประท้วงต่อทำทรายที่ไม่ทำตามข้อตกลงที่ได้ทำไว้ ซึ่งชาวบ้านได้นำท่อปูนเก่าๆ ที่เหลือจากการก่อสร้างคลองชลประทานมาเป็นเครื่องกีดขวางไม่ยอมให้รถบรรทุกทรายผ่านไปได้ ซึ่งกลุ่มชาวบ้านได้ขอร้องให้กลุ่มผู้ชายมาเป็นผู้คอยดูแลไม่ให้ใครมาย้ายเครื่องกีดขวาง ซึ่งก็ประสบผลสำเร็จ เพียงไม่นานทางตัวแทนของทำทรายก็มาเจรจากับฝ่ายชาวบ้าน โดยในที่สุดทางทำทรายก็ยอมรับผิดและจะทำตามเงื่อนไขที่ชุมชนเสนอ ไปเหมือนเดิม นั่นคือ

- ให้รถบรรทุกทรายชะลอความเร็วเมื่อจะผ่านเขตชุมชน
- ชุมชนให้ชนทรายได้ตั้งแต่เวลา 06.00 – 22.00 น. เท่านั้น
- การบรรทุกทรายไม่ควรบรรทุกมากจนทรายหกตกหล่นบนถนน
- ชุมชนจะขอเก็บเงินเพื่อใช้สำหรับกิจกรรมสาธารณกุศลของชุมชน เดือนละ 3,000 บาท

ในการเจรจาระหว่างชาวบ้านกับทำทรายก็เป็นอันสิ้นสุด เมื่อตัวแทนจากทำทรายให้คำมั่นสัญญากับชาวบ้านที่จะยอมรับเงื่อนไขดังกล่าว และยังกำชับด้วยว่า หากชาวบ้านพบว่ารถบรรทุกทรายคันใดฝ่าฝืนเงื่อนไขที่ทำทรายทำไว้กับชาวบ้าน ให้ชาวบ้านจดหมายเลขทะเบียนรถแล้วแจ้งให้เจ้าของทำทราย ทางทำทรายก็จะมีการตัดเดือนไปจนถึงตัดเงินเดือน หากยังมีการฝ่าฝืนอีก ก็จะไม่ออกทันที

เมื่อชาวบ้านได้รับคำตอบเป็นที่น่าพอใจก็ยอมให้รถบรรทุกทรายผ่านไปได้ตามปกติ เรื่องที่ชาวบ้านคาดว่า จะมีความรุนแรงเกิดขึ้นกลับไม่มี ทั้งนี้เนื่องจากการเจรจาที่มีการใช้เหตุผลเข้าพูดคุยกัน มีความเห็นอกเห็นใจกันในความจำเป็นของแต่ละฝ่าย โดยทางฝ่ายทำทรายก็ต้องเห็นใจในความเดือดร้อนของชาวบ้านว่า ชาวบ้านเดือดร้อนจริงๆ อันเป็นผลจากการดำเนินงานของทำทราย ในขณะที่เดียวกันทางชาวบ้านก็เห็นใจในความเดือดร้อนของทำทรายด้วยว่า หากทำทรายนำทรายไปส่งตามจำนวนที่มีการสั่งซื้อไว้ไม่ทัน ทำทรายก็จะถูกปรับและเสียลูกค้าไป เมื่อทั้งสองฝ่ายอธิบายความจำเป็นของแต่ละฝ่ายแล้ว ก็หาทางออกร่วมกัน โดยยอมถอยออกไปฝ่ายละก้าว ทางทำทรายก็จะยอมทำตามเงื่อนไขของชาวบ้านที่จะให้มีการกำหนดเวลาในการวิ่ง แต่ชาวบ้านก็ยอมให้วิ่งถึงเวลา 22.00 น. เพื่อเป็นการช่วยทำทรายแล้ว การพูดคุยเจรจาระหว่างทำทรายกับชาวบ้านในครั้งนั้นเป็นลักษณะของการเจรจาแบบประนีประนอมกัน ไม่ใช่อารมณ์เข้ามาตัดสินปัญหา และยอมที่จะถอยออกมาเพื่อหาทางออกร่วมกัน จึงได้ประสบผลสำเร็จและได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

4.3.2 บทบาทผู้นำชุมชน

บทบาทผู้นำชุมชนของชุมชนบ้านท่าโป่งมีส่วนสำคัญมากในการผลักดันให้เกิดเป็นความเข้มแข็งภายในชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนแบบของบ้านท่าโป่งค่อนข้างที่จะมีน้อย เพราะชุมชนที่มีความเข้มแข็งส่วนใหญ่แล้วก็จะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือเป็นหัวหน้ากลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน มีการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการ แต่การเลือกผู้นำชุมชนของบ้านท่าโป่งกลับไปเน้นที่ผู้ที่อาวุโสของชุมชน ความรู้ที่มีก็ไม่ได้มากนัก การเลือกก็เลือกแบบไม่เป็นทางการ ใครที่คิดว่าเหมาะสมก็ถามเสียงในวงสนทนาแล้วค่อยไปเสนอที่วัดอีกครั้ง แต่ที่ชาวบ้านเลือกพ่อลุงทา วงศ์หาร ก็เพราะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานกับทางอำเภอ แม้ว่าจะเป็นแค่เพียงผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านไม่นาน แต่ก็เป็นผู้ที่รู้เรื่องเกี่ยวกับทางราชการมาพอสมควร ส่วนประเด็นสำคัญที่พ่อลุงทาได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนของชุมชนก็คือ พ่อลุงเป็นผู้ที่มีความเสียสละให้ชุมชน เวลาเมื่อมีเรื่องเดือดร้อน ทุกคนก็จะมาหาพ่อลุงเพื่อที่จะขอคำแนะนำ หากเรื่องใดที่พ่อลุงพอจะช่วยได้ก็จะช่วยเป็นธุระให้เสมอ ประกอบกับพ่อลุงเป็นคนมีธรรมาศัยดี เป็นที่รักของเพื่อนบ้านใกล้เคียง ทำให้พ่อลุงได้รับความไว้วางใจให้ทำหน้าที่แทนชาวบ้านในการติดต่อและเจรจากับหน่วยงานต่างๆ หรือแม้กระทั่งประสานงานเจรจากับทางท่าทราย

พ่อลุงทาคนเดียวก็ไม่สามารถทำให้การประสานงานในเรื่องต่างๆ สามารถดำเนินไปได้โดยสะดวก จำเป็นที่พ่อลุงทาจะขอให้เพื่อนบ้านมาช่วยอีกแรง โดยพ่อลุงทาจะเป็นผู้เลือกคนที่จะมาช่วยเอง โดยจะเลือกจากเป็นคนที่มีความจริงใจ พร้อมทั้งจะเข้ามาช่วยเหลือและเมื่อเข้ามาช่วยแล้ว ทางบ้านหรือทางครอบครัวต้องไม่เดือดร้อน ในที่สุดพ่อลุงก็เลือกผู้ที่จะมาช่วยพ่อลุงยามที่พ่อลุงไม่ว่างหรือ ไม่สะดวกที่จะไปทำ คือ

1. นายประกอบ พรหมมา
2. นายสนั่น ชมภู
3. นายสมภา จันทรางกูล
4. นายสร กองเงิน

คนที่พ่อลุงทาเป็นผู้เลือกนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะมีบ้านอยู่ใกล้ๆ บ้านพ่อลุงทา ซึ่งพ่อลุงให้เหตุผลที่เลือกคนเหล่านั้นว่า คนกลุ่มดังกล่าวเคยทำงานร่วมกับพ่อลุงมาก่อนเมื่อครั้งพ่อลุงเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ได้เห็นลักษณะนิสัยของแต่ละคนว่าพอที่จะมาช่วยงานของชุมชนได้ และไม่เดือดร้อนครอบครัวของทั้งหมด อีกทั้งชาวบ้านที่มาช่วยนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น หากพ่อลุงเสนองานที่จะต้องร่วมมือกัน ชาวบ้านก็จะมาช่วยเหลือกัน ยกตัวอย่างเช่น ตอนที่พ่อลุงขอแรงคนในชุมชนมาร่วมกันแผ้วถางพื้นที่ทางด้านหลังวัด เพื่อเตรียมพื้นที่ไว้สำหรับจะสร้างที่เฝ้าศพของวัด ก็มีชาวบ้านมาร่วมกันแผ้วถางพื้นที่เป็นจำนวนมากพอสมควร ซึ่งถือได้ว่าพ่อลุงทาและกลุ่มชาว

บ้าน ได้มีส่วนที่ทำให้เกิดเป็นพลังของชุมชนที่จะร่วมกันทำงานให้เกิดเป็นผลที่ทำให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้า

บทบาทของผู้นำชุมชนบ้านท่าโป่ง นอกเหนือจากการมีพลังที่จะเรียกร้องขอแรงชาวบ้านให้มาทำงานเพื่อชุมชนได้แล้ว บทบาทของผู้นำชุมชนที่จำเป็นอีกอย่างหนึ่งก็คือ เป็นนักเจรจา สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนบ้านท่าโป่งนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานทางราชการหลายหน่วยงาน และยังคงประสานงานกับทางเอกชนอีกด้วย ดังนั้นการที่จะทำงานให้ประสบผลสำเร็จ จำเป็นที่จะต้องมีผู้นำที่เป็นคนใจเย็น มีเหตุมีผล อีกทั้งยังสามารถที่จะพูดคุยให้เห็นถึงความจำเป็นที่ทางหน่วยงานที่ไปติดต่อ ต้องเห็นใจและเข้ามาช่วยเหลืออย่างจริงจังและรวดเร็ว ซึ่งในตอนแรกก็ไปติดต่อกับทางอำเภอ ทางพ่อลุงไว้วางใจเจ้าหน้าที่ของอำเภอว่าจะช่วยประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ให้ แต่เมื่อเวลาผ่านไปกลับไม่มีความคืบหน้า ทำให้พ่อลุงต้องไปเป็นผู้ตามเรื่องด้วยตนเอง พยายามที่จะขอพบกับนายอำเภอเพื่อจะขอชี้แจงปัญหาที่เกิดขึ้น และจะขอความคิดเห็นในการหาทางออกของชุมชน ซึ่งประสบความสำเร็จในที่สุดเมื่อนายอำเภอเข้ามาดูแลปัญหาเรื่องถนนในหมู่บ้านที่ได้มีการขอให้ปรับปรุงไป จนชาวบ้านได้ถนนลาดยางมา

การเจรจาที่ต้องอาศัยความมีเหตุมีผลคุยกันมาที่สุดก็คือ เมื่อต้องเจรจากับท่าทราย ในตอนที่ปิดถนนประท้วง เนื่องจากในเวลาดังกล่าว ความต้องการที่จะผ่านไปให้ได้ของรถบรรทุกทรายก็มีมาก ในขณะที่เดียวกันการเรียกร้องหาความเป็นธรรมของชาวบ้านที่แสดงออกผ่านการประท้วงปิดถนน ทำให้อารมณ์ของแต่ละฝ่ายในขณะนั้นมีความรุนแรง พร้อมทั้งจะปะทะกันได้ตลอด แต่เมื่อทางตัวแทนท่าทราย ซึ่งเป็นน้องชายเจ้าของท่าทรายและเจ้าของท่าทรายอีกท่ามาเจรจากับทางชาวบ้าน ทางพ่อลุงและกลุ่มจำเป็นที่ต้องใช้อารมณ์ให้น้อยที่สุด ซึ่งสำหรับชุมชนบ้านท่าโป่งมีความโชคดีที่ทางท่าทรายทั้งสอง มีเจ้าของกิจการที่เป็นคนมีเหตุผล เป็นคนชอบการประนีประนอมมากกว่าที่จะใช้ความรุนแรง เช่นเดียวกับชาวบ้านที่ส่วนใหญ่แล้วไม่อยากจะให้เกิดเป็นการทะเลาะ ใช้ความรุนแรงมาตัดสินปัญหา การที่ท่าทรายไม่ยอมทำตามที่ชาวบ้านไปขอร้องในครั้งแรกที่ชาวบ้านไปเจรจานั้น ทางเจ้าของท่าทรายบอกกับชาวบ้านว่า เป็นความเข้าใจผิดของท่าทรายและด้วยเหตุผลที่ถูกค้าแรงตั้งทรายมากขึ้น ทำให้ต้องเพิ่มรอบในการใช้รถบรรทุกทรายมากขึ้น

4.3.3 จิตสำนึกของชุมชน

ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนจำเป็นที่จะต้องอาศัยความมีจิตสำนึกของคนในชุมชนเป็นหลักเพราะหากมีคนที่ร่วมคิดและปฏิบัติเป็นคนส่วนน้อยของชุมชน การเคลื่อนไหวหรือการที่จะไปต่อรองกับภาครัฐหรือภาคเอกชนก็จะไม่ค่อยประสบความสำเร็จ ในช่วงแรกๆ ของการ

เคลื่อนไหวต่อสู้ของชุมชนบ้านท่าโป่งก็มีเพียงกลุ่มของพ่อลุงท่าไม้ก็คนเท่านั้นที่เป็นผู้ที่คอยแจ่งข่าวหรือความคืบหน้าในการจัดการกับปัญหาของชุมชนจากทางอำเภอหรือจากท่าทราย ซึ่งในตอนนั้นกลุ่มของพ่อลุงทาก็ถูกมองว่า มิได้มีเจตนาดีในการเข้ามาดูแลแก้ไขปัญหาของชุมชน การเข้ามาช่วยก็เพื่อผลประโยชน์ที่ท่าทรายจะให้ ในส่วนนี้พ่อลุงทาบอกว่า ได้ยินมาเหมือนกันว่า มีคนพูดว่าที่พ่อลุงท่าไม้ก็เพื่อพ่อลุงจะได้เงินจากท่าทรายแลกกับการที่พ่อลุงจะไม่ไปร้องเรียนกับทางอำเภอ แต่พ่อลุงไม่สนใจ ให้เวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ความซื่อสัตย์ แล้วคนเขาจะรู้เอง

สำหรับจิตสำนึกของพ่อลุงท่าไม้ในการที่จะเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหามาจากชุมชนนั้น เกิดจากความคิดที่ตนเองเป็นผู้อาวุโสแล้ว ควรที่จะทำสิ่งใดที่เป็นประโยชน์ให้แก่ชุมชนบ้าง ได้อาศัยแผ่นดินอยู่แล้ว ก็ควรทำสิ่งใดตอบแทนบ้าง ส่วนคนอื่นที่เข้ามาพร้อมกับพ่อลุงก็มีเหตุผลที่จะทำให้ชุมชนที่ตนเองอยู่มีความสงบสุขร่มเย็น เพราะในปัจจุบันคนในชุมชนที่เป็นคนรุ่นหนุ่มสาวได้ออกจากชุมชนไปทำงานในโรงงานที่นิคมอุตสาหกรรมลำพูนกันมาก คนที่อยู่ก็เป็นคนรุ่นพ่อรุ่นลุงเสียส่วนใหญ่ ไม่ได้มีพลังในการต่อรองมากมายที่จะไปต่อสู้กับปัญหาของชุมชนได้ด้วยตัวคนเดียว ดังนั้นต้องอาศัยการจิตสำนึกร่วมกันของชุมชนที่จะมาช่วยกันทำให้เกิดความสงบสุขของชุมชน

เมื่อถามชาวบ้านในชุมชนบ้านท่าโป่งถึงความรู้สึก ตอนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามาจากชุมชน ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม หรือตอนที่ได้ร่วมฟังการเจรจากับท่าทราย มีความรู้สึกภูมิใจและดีใจที่เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จในการเจรจากับท่าทราย ทั้งที่ในตอนแรกก็ไม่ค่อยมั่นใจว่าจะทำได้ แต่พอชาวบ้านคนอื่นๆ ร่วมทำด้วยก็เกิดเป็นกำลังใจที่จะทำร่วมกัน และเมื่อคิดว่า ผลประโยชน์ที่ได้จากสิ่งที่ทำร่วมกันนั้นเป็นของชุมชน เป็นของคนในชุมชนเอง ก็ทำให้มีการรวมตัวกันได้ง่ายและมากขึ้น

หลังจากท่าทรายได้หยุดดำเนินการเนื่องจากหมดสัมปทานไปเมื่อประมาณ กลางปี พ.ศ. 2543 การให้เงินของทางท่าทรายที่เป็นผู้ให้กับชุมชนเป็นค่าผ่านทางเดือนละ 3,000 บาท ก็ต้องหยุดด้วยเช่นกัน แต่สำหรับชาวชุมชนบ้านท่าโป่งกลับเห็นว่า เป็นเรื่องที่ดี เพราะจะได้ไม่ต้องทนฟังเสียงรถบรรทุกทรายแรงเครื่องเสียงดัง ลูกหลานที่ต้องเดินทางไปโรงเรียนก็จะมีความปลอดภัยมากขึ้น เงินที่เหลืออยู่ในกองกลางที่สำหรับใช้ในกิจกรรมของชุมชนก็ยังเหลืออยู่หลายหมื่นบาท สามารถนำไปใช้ในกิจกรรมอีกหลายอย่าง ซึ่งในส่วนนี้พ่อลุงทาบอกว่า พร้อมทั้งจะแสดงบัญชีรายรับรายจ่ายเงินและสามารถนำมาใช้ในกิจกรรมของชุมชนได้ทุกเมื่อ เพราะเงินจำนวนดังกล่าวพ่อลุงถือว่าเป็นของทุกคนในชุมชน หากพ่อลุงยกยอกไว้เป็นของตัวเองก็จะถือได้ว่า ทำผิดกับพี่น้องที่อยู่ร่วมกันภายในชุมชน ซึ่งในส่วนนี้คนในชุมชนส่วนใหญ่ก็เข้าใจ

ในการที่ทางชาวบ้านของชุมชนบ้านท่าโป่ง ได้มีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนด้วยตัวเอง แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งที่ชุมชนได้มีและสามารถนำมาใช้ได้ อย่างเหมาะสม แม้ในช่วงเวลาปกติจะเห็นว่า ชุมชนบ้านท่าโป่งเป็นชุมชนเล็กๆ ที่แทรกตัวอยู่ในชุมชนใหญ่ แต่ความเป็นชุมชนของชาวบ้านไม่ได้เล็กลงไปด้วย ความคิดที่จะหาหนทางในการที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ มีอยู่ในตัวของคนในชุมชนทุกคน เพียงแต่ขาดการจุดประกายให้เกิดการตื่นตัวและเข้าร่วมต่อสู้ให้เกิดผลที่ดีต่อชุมชนของตนเองเท่านั้น